IĞDIR YÖRESİ GELENEKSEL EL ÖRMELERİ (ÇORAP, PATİK, ELDİVEN, PAPAK)

Dr. Öğretim Üyesi
Cavit POLAT

Usta Öğretici
Hatice MENGİ

İKSAD
Publishing House

IĞDIR YÖRESİ GELENEKSEL EL ÖRMELERİ (ÇORAP, PATİK, ELDİVEN, PAPAK)

Dr. Öğrtim Üyesi
Cavit POLAT

Usta Öğretici
Hatice MENGİ

Editör: Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ

İKSAD
Publishing House

Copyright © 2023 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods,
without the prior written permission of the publisher, except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted
by copyright law. Institution of Economic Development and Social
Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TURKEY TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2023©

ISBN: 978-625-6404-75-5
Cover Design: Selçuk POLAT
March / 2023
Ankara / Turkey
Size = 16x24 cm

ÖNSÖZ

Kültürel kimliğin en önemli unsurlarından biri olan el ip örmeciliği; toplumun özlem, sevinç, keder, umut, güç, bereket gibi duygularını desen ve motiflerle yansıttıkları alanlardan biri olmuştur. Kendi içerisinde birçok çeşide sahip olan el ip örmeciliği; Anadolu giyim kuşam kültüründe çorap, patik ve eldiven gibi örneklerle başta gelmektedir. Anadolu kadını yün ipten ördüğü giysileri soğuktan korunmak amacıyla işlese de örmelerinde, beklentilerini, çaresizliklerini, kötülüklere karşı korunma düşüncelerini motifler üzerinden anlatmıştır.

Geleneksel sanatlar bakımından Anadolu'nun önemli illerinden olan Iğdır, bir zamanlar çeyiz geleneğinin yaygın olarak görüldüğü yörelerden birisi ilken, değişen yaşam algısından dolayı günümüzde bazı el sanatları yok olmaya yüz tutmuştur. Bu nedenle, elde edilen görsellerden yola çıkılarak değer niteliğinde olan çorap, patik ve eldiven örneklerinin kayıt altına alınması, gelecek nesillere aktarılması ve yün ip örücülüğünün canlandırılması amacıyla araştırmanın gerekli olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında Iğdır merkez ve köylerinde ikamet eden bazı kadınların çeyizlerinden günümüze ulaşabilen çorap, patik, eldiven ve papak örnekleri belgelenerek, örmelerde kullanılan malzeme, teknik, motif, renk ve kompozisyon özellikler hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın olgunlaşmasında emekleri olan Hüseyin Sel'e, Ersin Salas'a, Paşa Şeyran'a, Murat Can'a, Susan Şeyran'a, Fatma Çekim'e, Selçuk Polat'a ve bize çeyizlerini açan emektar yöre kadınlarına, destekleriyle daima yanımızda olan ailelerimize, halk kültürü bağlamında sürekli desteğini gördüğümüz dil bilimci Doç. Dr. Nesrin Güllüdağ'a, kültür ve sanat araştırmalarıyla bölgenin kültür kimliğinin tanıtılmasında büyük katkıları olan Prof. Dr. Yusuf Çetin'e teşekürlerimizi sunarız.

SUNUŞ

Geleneksel Türk sanatları üzerine yapılan araştırmalar sonucunda son yıllada bir çok yayın ortaya çıkmıştır. Bu yayınlar içerisinde geleneksel ip örücülüğü üzerine yayınların oldukça az olduğu ve bu alanın geri planda kaldığı görülmektedir. Kültürel mirasımızın önemli bir alanını oluşturan ve nesillerden nesillere aktarılarak günümüze kadar gelebilen geleneksel ip örücülüğü geçmişte Anadolu insanının yaygın olarak uğraş verdiği bir alan iken, günümüzde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Toplumdaki değişime ve gelişmeye paralel olarak üretim biçimlerinin değişmesi, geleneksel değerlerin değişime uğraması veya ortadan kalkması ile geleneksel ip örücülüğü faaliyetleri de giderek azalmıştır. Geçmişte geleneksel yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan ip örücülüğü yavaş yavaş azalmakta, binyılların mirası olan bu sanat alanının toplumun hafızasından giderek silindiği görülmektedir.

Geleneksel ip örücülü konusunda geçmişte oldukça zengin bir yöre olan Iğdır'da da bu sanat alanı giderek zayıflamakta, bu alanda yetkin olan kadınların gün geçtikçe azalması ve bu geleneğin genç kuşaklara yeterince aktarılmama nedeni ile unutulmaya başlandığı görülmektedir. Bu kitap çalışması Iğdır yöresinde binyılların mirası olan ata yadigarı geleneksel ip örücülüğünün bilim dünyasına tanıtılması, günümüze ulaşan örneklerin belgelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından büyük önem arz etmektedir.

Somut olmayan kültürel mirasımızın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması adına önemli bir çalışmayı gerçekleştiren Cavit POLAT ve Hatice MENGİ'yi tebrik eder, gelecekteki benzeri çalışmalar için de kendilerine başarılar diliyorum.

Prof. Dr. Yusuf ÇETİN

Oğluşum Kerem Taner Polat'a…
Cavit Polat

Zerafet Abidesi Rahmetli Babam Yusuf Mengi'ye ithafen…
Hatice Mengi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**
SUNUŞ ..... **ii**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
GİRİŞ **1**
2. EL ÖRÜCÜLÜĞÜ **3**
2.1. Yün El Örücülüğü Öncesi Malzemenin Hazırlanması 5
2.1.1. Koyun Yıkama 5
2.1.2. Yün Kırkma 6
2.1.3. Yün Yıkama 8
2.1.4. Yün Çırpma 8
2.1.5. Yün Kurutma 9
2.1.6. Yün Ayrıştırma (Didikleme) 10
2.1.7. Yün Tarama 11
2.1.8. Yün Kelep Yapma 12
2.1.9. Yün Eğirme 13
2.1.10. İp Boyama 15
2.1.11. İplerin Çile Haline Getirilmesi 17
2.1.12.İp Yumak Haline Getirme 17
2.1.13. İp İnceltme 18
3. EL ÖRME ÇORAPLAR **22**
3.1.Çoraplarda Renk 24
3.2. Edebî Eserlerde Çorap 24
3.3. Hediye Olarak Çorap 27
3.4. Iğdır Yöresi El Örme Çoraplarda Kullanılan Teknikler 28
3.5. Iğdır Yöresi Yün Örme Çorabın Kalıba Alınması 35

3.6. Iğdır Yöresi Çorap Çeşitleri 38
3.6.1. Renklerine Göre Çorap Çeşitleri 38
3.6.2. Kara Çoraplar 38
3.6.3.Ak Çoraplar 38
3.6.4.Nakışlı Çoraplar.....38
3.7. Kullanım Alanlarına Göre Çoraplar.....38
3.7.1. Misafir Çorabı.....38
3.7.2. Davet Çorabı.....39
3.7.3. Çeyiz Çorabı.....39
3.7.4. Gelin Çorabı 39
3.7.5. Damat Çorabı.....39
3.7.6. Gönül Çorabı 40
3.8. Iğdır Yöresi Yün El Örme Çorap Kataloğu 41
4. BÖLÜM 80
IĞDIR YÖRESİ EL ÖRME PATİKLER.....80
4. PATİK.....80
4.1.Iğdır İp El Örme Patikleri.....81
4.2. Patik Örme Teknikleri.....81
4.3. Iğdır Yöresi Patik kataloğu……...…….91
5. BÖLÜM 108
ELDİVEN 108
5. ELDİVEN 108
5.1. Eldiven Örgü Tekniği.....109
5.2. Iğdır Yöresi el Örme Eldiven Çeşitleri 114
5.2.1. Yetişkin Eldiveni 114
5.2.2. Çocuk Eldiveni 114
5.2.3. İş Eldiveni.....114
5.2.4. Iğdır Yöresi El Örme Eldiven Kataloğu……..115

6. BÖLÜM 122
PAPAK.....122
6. PAPAK (BÖRK) 122
6.1. Iğdır Yöresi Papak Örme Tekniği 124
6.2.Papak Kataloğu 132
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....136
İNDEKS…… 139
KAYNAKÇA 142

GİRİŞ

Iğdır; bulunduğu bölge ihtibariyle, doğal kaynakları, tarım alanları ve iklim özellikleri nedeniyle tarih boyunca, farklı milletler için önemli bir yaşam sahası olarak görülmüştür. Sahip olduğu bu özelliklerinden dolayı Iğdır; devletlerinin ele geçirmeye çalıştığı yerlerden birisi olmuştur.

Iğdır ve civar bölgelerde, M.Ö. 3000'de başlayan tarihi süreç Hurriler, Urartular, Sakalar, Arsaklılar, Sasaniler, Araplar, Bizanslılar, Selçuklular, Moğollar, İlhanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Osmanlı İmparatorluğu ve Ruslar ile devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyetinin kurulması sonrasında 3 Aralık 1920'de imzalanan Gümrü Antlaşması'yla Iğdır Türkiye Cumhuriyeti topraklarına dahil edilmiştir (Çetinkaya,1996: 6-11).

Iğdır; önceleri Kars vilayetine bağlı bir ilçe iken, 1992 yılı sonrtasında yeni bir düzenlemeyle Kars ilinden ayrılarak Türkiye'nin 76. ili olmuştur (Şimşek, 2018: 186). Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan-İran sınırının kavşağında yer alan Iğdır doğusunda Nahcivan, İran kuzeyinde Ermenistan, güneyinde Ağrı, batısında Kars iliyle komşudur. Tuzluca, Karakoyunlu ve Aralık ilçelerinin bağlı olduğu ilin yüzölçümü, 3664 km²'dir.

Iğdır, Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan, Iğdır ovası ve Aras Nehri ile tarımsal anlamda zenginlikler barındıran gelişime açık bir ildir. İklim bakımından genel anlamda Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki sert karasal iklim yapısına sahiptir. Kış mevsimi oldukça soğuk özelliğe sahip olup, yaz mevsimi ise kısa süreli ve sıcaktır (Alim, 1998:15-16). Iğdır'da bitki örtüsü olarak bozkır bitki örtüsü görülür. Nemli karasal ikim şartlarına bağlı olarak uzun boylu dağ çayırlarına ve çayırlardan meydana gelen zengin otsu bitkilerine rastlanmaktadır. Bahar ayı ile ortaya çıkan otsu bitkiler ağustos ayı ile birlikte kurumaya başlamaktadır (Atalay ve diğerleri, 2006: 469-471).

Ermenistan, Nahçıvan ve İran ile komşu olan Iğdır, sınır komşuluğunun getirmiş olduğu sosyo-kültürel imkanlardan faydalanarak üniversite, havalimanı, organize sanayi bölgesi gibi şehre ekonomik potansiyel kazandıran artısal değerlerle kendini geliştirmiştir. Iğdır'ın çevre illeri biribirine bağlayan önemli bir yerede olması yöredeki kargo taşımacılığınıda güçlendirmiştir.

Turizm açısından bir değer niteliginde olan Ağrı Dağı Türkiye'nin en büyük dağıdır. Ağrı Dağı jeolojik konumu ve Büyük Tufan ardından Nuh'un

gemisine ev sahipliği yapmış olduğu inancı ile efsanevi özelliğe sahip bir dağdır. Ağrı Dağı'nın farklı dillerde de pek çok ismi bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları Ararat, Kuh - i Nuh ve Cebel ül Haris'tir.

Fotoğraf: 1. Ağrı Dağı (https://www.milliyet.com.tr/)

Dini turizm bakımından kültürel anlamda oldukça zengin bir yapıya sahip olan Iğdır'da, Muharrem ayının ilk gününden başlayarak, yas tutma vardır. Camilerde ve evlerde mersiyeler okunur. Bu kapsamda yapılan etkinliklere Anadolu'nun her bölgesinden katılımlar yapılır. Baharın habercisi niteliğinde olan Nevruz bayramı Iğdır il ve ilçelerinde önemli geleneksel bir özelliğe sahiptir.

Türkiye'nin en doğusunda yer alan Iğdır ilinde küçükbaş hayvancılık halkın en önemli geçim kaynaklarından birisidir.Yörede hayvancılığın etkin olarak yapılıyor olması hayvan ürünlerinin kullanıldığı el sanatlarınıda geliştirmiştir. Bu bağlamda yüne dayalı halı, kilim dokumalarının en güzel örneklerini yörede görmek mümkündür. Diğer taraftan yüne bağlı el sanatları içerisinde çeyiz kültürüne bağlı olarak, örme çoraplar, patikler ve eldivenler hammaddeye kolay ulaşım nedeniyle gelişmiştir.

Araştırma ile, değişen toplum algısı ve fabrikasyon temalı tekstil ürünlerinin artışı sonuncu, Iğdır yöresi geleneksel el örmelerinin gün geçtikçe

yok olmaya yüz tutmuş olması nedeniyle, son örneklerin kayıt altına alınması, teknik, renk, kompozisyon, ve motiflerin değerlendirilerek, gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır.

Ele alınan yün ip örme örneklerine sahiplik eden kişilerin verdiği bilgiler doğrultusunda bazı çorapların 10 ile 30 yıl arasında değişen bir geçmişe sahip olduğu, bazı patik örneklerinin ise en az 10 yıllık olduğu bilgisine ulaşılmıştır. İp el örme örneklerinin bir kısmı içerisinde çorap örnekleri Cavit Polat'ın koleksiyonundan, Patikler ve eldivenlerin bir bölümü Hatice Mengi'nin çeyizinden, diğerleri ise Iğdır merkez ve köylerindeki bazı kadınların çeyizlerinden elde edilmiştir. Papak görselleri, Iğdır merkezde yaşayan ve papak kullanan kimselerden alınmıştır.Yaşlı kadınlar tarafından erken yaştaki torunların çeyizlerine yönelik örmelerden dolayı tarihlendirmeler doğrudur. Bu kapsamda 20 adet yün iple örülmüş çorap, 17 adet patik, 7 adet eldiven 4 adet papak örneğine ulaşılmıştır.

2. EL ÖRÜCÜLÜĞÜ

Örme, yün, pamuk, ipek yada örülebilir farklı bir maddenin tığ, iğne, şiş gibi araçlarla yapılan ilmeklerin bir araya getirilme işidir (Anonim, 1971: 25). Diğer bir tanımla ip örgü ürünleri, şiş, iğne, tığ gibi basit araçların kullanılmasıyla üretilmektedir. İp örücülük örnekleri içerisinde kaşkol, çorap, oya, dantel gibi ürünleri sıralamak mümkündür (Özbağı ve ark., 2009: 2). Teknik olarak örme; bir ipin birbiri içerisinden geçirilerek, ilmek sıraları şeklinde örülmesidir (Anonim, 1989:309). Türkçeye, Latince "*textilis"* kelimesinden giren tekstil ifadesi ile bir süreç kastedilmektedir.Tekstil; liflerin kullanıma hazır hale getirilme aşamasında eğrilme, ip yapımı, dokuma yada örme ile ürünün oluşum sürecidir (Gürcüm, 2005: 3-4).

Örücülük, Neolitik dönemde bitkilerden uygun olanlarının bir araya getirilerek örülmesiyle başlamıştır. İnsanlar bitkilerin kabukları veya saplarıyla gündelik kullanımda gerekli olan bir takım araç ve gereçlerini örmüşlerdir. Mısır'da yapılan kazılarda bulunan ve günümüzden 10.000 yıl öncesine ait örme sepet kalıntıları bu açıdan önemlidir (Yalçın vd. 2010: 1-2). M.Ö 8. yüzyılda yaşamış eski Yunan şair Heseidos, hayvanlardan elde edilen kılın örümüyle bir ayakkabı astarından bahsetmektedir (Köklü 1997: 21). Başka bir araştırmada örmeciliğin başlangıç tarihinin III ile IV bin olduğu, örmenin

yapıldığı önemli yerler arasında Mısır (Fotoğraf 2-3.), Ortaasya ve Çin'in olduğu belirtilmektedir (Tasmacı 1984: 234).

Fotoğraf: 2. Yüzyıla ait Mısırda bulunan çocuk çorabı
(https://arkeofili.com)

Türk örme kültürüne kaynaklık eden Pazırık II kurganında elde edilen bulgular arasında koç boynuzu motifiyle çorap ürünü bulunmaktadır (Atay 1987:33). Bu buluntu aslında Anadolu'daki örme kültürü içerisinde çorap giysisinin kaynağının Orta Asya olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Fotoğraf: 3. Yüzyıla ait Mısırda bulunan çocuk çorabı
(https://www.arkeolojikhaber.com.)

İnsanın kendi bedenini ve uvuzlarını iklim ve çevre şartlarının olumsuz etkilerinden korumak için deneme yanılma yoluyla elde ettikleri kişisel aksesuarlar içerisinde el örme örneklerinden yün çorap, patik, papak ve eldiven

önemli bir yerdedir. Örme sanatı içerisinde ince ipliklerle örülen tekstil ürünleri ile kalın yün iplerle örülen tekstil ürünleri teknik ve yöntem özellikleri bakımınan farklılıklar göstermektedir.

Örgü aracı olarak, şişlerle birlikte, tığın kullanıldığı kalın örgüleri, kaşkollar, bereler, çoraplar, patikler, eldivenler şeklinde sınıflandırmak mümkündür (Barışta, 1998: 141).

Örgü sanatı, malzeme, araç-gereç, renk, motif ve süsleme özellikleri açısından her bölgede farklılıklar oluştururken, diğer taraftan örmenin yapıldığı bölgeninde sosyo kültürel özelliklerini yansıtır (Veziroğlu, 2018: 1). Toplumun kültürel kimliğinin en önemli belirtilerinden birisi olan el sanatları; Anadolu insanının folklorunu yansıtırken, diğer tafatanda bireysel anlamda kişilerin sanatsal inceliğinide ortaya koymaktadır (Balkanal 2016:151). Günümüz toplumunda yaşam algısını, değerlerini çabucak harcama üzerine kurmuş olan anlayış, el sanatlarının birçok kolunun yok olmasına ya da gerilemesine neden olmuştur. Bu el sanatlarından biri olan ip el örmeciliği günümüzde yerini makinalara terk etmiştir.

2.1. Yün El Örücülüğü Öncesi Malzemenin Hazırlanması

Örme için gerekli olan yün ipin elde edilmesi için bazı yapılması gereken hazırlıklar vardır. Bu anlamda yünün koyun ya da kuzudan kırkılmasından, ip olmasına kadar ki süreç aşamalar şeklinde gerçekleştirilmektedir.

2.1.1. Koyun Yıkama

Koyunların nehir yada derelerden geçirtilerek yünlerinde bulunan toz ve topraklardan kırkım öncesi arınması sağlanır (Fotoğraf 4.). Kırkım öncesi yapılan bu işlemin temel nedeni, yünün kirden arınmasıyla birlikte yündeki sertliğinde giderilmesi, ve kırkım işleminin kolaylaştırmasıdır. Diğer bir neden ise kırkımdan sonra yıkanacak olan yünler için ön hazırlık yapılmasına yönelik kolaylık sağlamasıdır.

Fotoğraf: 4. Koyun yıkama (H. Mengi)

2.1.2. Yün Kırkma

Koyunların kış aylarında sahip oldukları uzun yünler, yaz aylarının sıcaklığı nedeniyle yöresel adı *"hevring"* denilen kırkma makası ile (Fotoğraf 5.) yardımıyla koyunlar kırkılır (Fotoğraf 6.). Kırkılacak koyununa zarar vermemek için koyunun ayakları bağlanarak bu işlem yapılır.

Fotoğraf: 5. Koyun kırkma makası (H.Mengi)

Fotoğraf: 6. Koyun kırkımı (H.Mengi)

Sürü sahibi kişilerin tek başına kırkım yapmasının uzun süreler alacağı bilinciyle, yöre halkı yardımlaşma amaçlı bir araya gelerek, yün kırkımını sırasıyla guruplar halinde yaparlar. Ortalama 10'ar kişilik guruplar halinde koyunların kırkımı yapılır.

Fotoğraf:7. Toplu toyun kırkımı (H.Mengi)

2.1.3. Yün Yıkama

Koyunlardan kırkılan yünler kirlerinden arındırmak için bir nehir ya da dere kenarında ahşap tokmaklar yardımıyla yıkanır (Fotoğraf 8.). Bu uygulama genelde köylerde imece usulüyle yapılır. Tokaç denen ağaçlarla yün su içinde dövülerek kirden arındırılmaları sağlanır. Zaman zaman bu uygulamayı düğün yapacak ailelerde yapmaktadır. Çeyiz amaçlı yatak yapımında kullanılan yünler yakın akarabaların katılımıyla dere kenarlarında yıkanır.

Fotoğraf: 8. Yün yıkama (C.Polat)

2.1.4. Yün Çırpma

Yün hafif nemliyken birbirinden kolay ayrıştırıldığı için uzun bir çubuk yardımıyla çırpma işi yapılır (Fotoğraf 9.). Yün çırpma işlemine başlamadan önce yünler kullanılacak alanlara göre sınıflandırılır ve ona göre çırpılır. Kirli yün ile yapılması düşünülen keçe yaygılarda kullanılan yün, aşırı çırpmaya gerek duyulmadan kullanılır. Çırpma işlemi genelde uzun süreli vakit ayrılması gereken bir iştir. Yöre halkı kısa sürede çırpılan yünlerin çabuk güveleneceği inancına sahip olduklarından çırpma işlemini birkaç güne yaymaktadırlar. Çırpma işlemi sırasında yünlerdeki yabancı maddelerde atılmış olur.

Fotoğraf: 9.Yün çırpma (F. Akhan)

2.1.5. Yün Kurutma

Yün yıkanıp suyu süzülerek çırpma işleminden sonra, kuruma sürecinde hava alacağı tel, ip, askı, çalılık gibi alanlara serilerek yünün kuruması sağlanır (Fotoğraf 10.) Bu işlem yünün kısa sürede kurumasına yöneliktir. Yünde bir nemlilik kalması halinde, yün kokmaya ve zamanla güvelenmeye başlar. Bu tür sorunların yaşanmaması için serilen yünler kurutma boyunca ara ara kontrol edilir ve yünler çevrilerek iyice kuruması sağlanır.Yünlerin kurutulma sürecinde mekan olarak, zeminden yüksek bir alan seçilir. Zemine serilen yünlere bazı böceklerin girmesiyle, böceklerin yün vasıtasıyla eve girmesine neden olacağından yün yerden biraz yüksekte kurutulur. Kurutucu cihazlar kullanılarak yapılan kurutma işi, yününün kaynaşma ve eğrilme gibi özelliklerini kaybetmesine sebep olacagından yünün güneşte kurutulması tercih edilmektedir..

Fotoğraf: 10. Yün kurutma (H.Mengi)

2.1.6. Yün Ayrıştırma (Didikleme)

Yıkanan ve iyice kurutulan yünün birbirine geçmiş kısımlarının ayrışımı için, yörede "didikleme" olarak adlandırılan ayrıştırma işlemi yapılır (Fotoğraf: 11.) Yünler kullanılacak olan alanlara göre ayrıştırılarak sınıflandırılır. Kıl çadır, keçe, çorap, eldiven, yastık içi, yorgan içi, döşek içi, minder içi gibi alanlarda kullanılacak yünlere ayrı ayrı işlem yapılır. Bu alanlarda kullanmak üzere yünler guruplandırılır. Yöredeki halk, iklim ve yaşam koşullarından dolayı, yünleri nasıl değerlendirebilecekleri hakkında çözümler üretmişlerdir. Bu sınıflandırmada, kıl çadırlara kullanılacak yün, çok sağlam, kolay kolay çürümeyen keçi kıllarından dokumuşlardır. Keçi kıllarının içerisine siyah koyunlardan elde edilen yünleri karıştırıp eğerek dokumalar yapmışlardır. Keçede kullanılacak yünde ise, keçeler genellikle küçük parçalardan oluşan atıl konumdaki yünler kullanılarak yapılır. Çorap, eldiven örmelerinde kullanılan yün, koyunların en yumuşak ve uzun yünlüleri tercih edilerek kullanılır.

Taraması ve eğirmesi kolay olmasından dolayı çorap ve eldivenlerde özellikle bu tür yünler kullanılmaktadır. Minder yastık, yorgan, yapımında kullanılan yün, tercihe göre taranır yada sadece didiklenerek kullanılır. Döşekte kullanılacak yünler ise bütünlüğü bozulmadan, olduğu gibi kullanılır.

Fotoğraf: 11.Yün ayrıştırma (Didikleme) (C.Polat)

2.1.7. Yün Tarama

Kırkılıp yıkanan ve çırpılan yün bir tahta üzerine sıra sıra dizili ucu siviri çivilerden olulşan tarağa (Fotoğraf 12.) iki el yordamıyla sağlı sollu geçirilerek taranır. Tarama işlemi sırasında uzun yünler ve kısa yünler bibirlerinden ayrıştırılır. Böylelikle yünler eğirilmeye hazır hale getirilecek şekilde kullanım alanlarına göre guruplandırılmış olur.

Fotoğraf: 12. Yün tarama (C.Polat)

2.1.8. Yün Kelep Yapma

Yünler tarandıktan sonra kullanıma hazır hale geltirilmesi için yörede "kelep" adı verilen bir tür rulo haline getirilir (Fotoğraf 13-14.). Yünlerin rulo haline getirilmesinin sebebi yünlerin tarandıktan sonra kaynaşmasını engellemeye yöneliktir. Böylece, rulo yapılan yünler, kelep şekline getirilerek, eğirme işini yapacak kişiye kolaylık sağlanmış olur. Kullanılacak ipin, azlık ve çokluk durumuna göre kelepler küçük yada büyük yapılmaktadır. Depolarda eğrilmeye hazır tutulan kelepler belirli büyüklükte ayarlanarak zaman zaman keleplerin bir araya getirilmesiyle büyük kelepler oluşturularak raflara bırakılır.

Fotoğraf: 13.Yün kelep

Fotoğraf: 14.Yün kelep (C.Polat)

2.1.9. Yün Eğirme

Yünler yöre diliyle teşi denilen bir aletle (Fotoğraf 16.) ip haline getirilir. Uzun bir çubuğun üstüne ahşaptan topak şeklinde bir nesne yerleştirilip, nesnenin üzerine çivi çakılır ve çivi yünleri tutacak şekilde eğilir.

Yün genelde sağ kol üzerine sarılarak baş parmak ve işaret parmağı arasına alınır. İp iğin çivisine takılmış bir vaziyette saat yönüne doğru yada saat yönünün tersine göre döndürülmeye başlanır. İğ döndükçe yün yavaş yavaş inceltilerek bükülmeye başlar. Eğirilen yün, ip haline geldikçe iğdeki topağın alt kısmına sarılarak biriktirilir. Böylece ipler örmeye hazır hale gelmiş olur.

Fotoğraf: 15.Yün eğirme (H.Mengi

Fotoğraf: 16. İğ (Teşı) , Yün Eğirme Aleti (H. Mengi)

Fotoğraf:17. Yünün eğrilmesi (H.Mengi)

Eğrilen yün iplik halini aldıkça, topacın alt kısmında biriktirilir. Bu işlem yün bitene kadar devam eder. İğin çubuk kısmında biriktirilen ip, yeterli seviyeye gelinceye kadar yün eklenilir. İp belirli bir miktara geldikten sonra yumak haline getirilerek iğden çıkartılır. İğin çubuk bölümünde biriken ipler çok büyük şekilde sarıldığı zaman iğin dönmesi zorlaşarak ve ip eğiriminde yeterince sıkılaşma olmadığı için örme yada dokuma aşamasında kopmalar yaşanacaktır.

2.1.10. İp Boyama

Birçok işlemlerden geçen yün, belirlenen renklerde boyanır. Doğadan toplanan ağaç kabukları, yapraklar, bitki kökleri, çicekler gibi boya verir özelliktekiler uygun kaplarda kaynatılarak, boyaların çıkması sağlanır. Öncesinde eğrilip kelep haline getirilen ip (Fotoğraf 18.), suya atılarak belirli bir süre kaynatılır. İplere boyar maddenin özelliğine göre mordanlama işlemleri yapılır. Boyasını yeterince içine çeken ipler süzülerek, kurumaları için serilir (Fotoğraf 19.).

Fotoğraf: 18. Boyamaya hazır İp (H.Mengi)

Fotoğraf:19. İplerin güneşte kurutması (C.Polat)

2.1.11. İplerin Çile Haline Getirilmesi

Kelep haline getirilmiş ipler, istenilen renklere boyandıktan sonra, kelep ipler kadınlar tarafından kollarına geçirilerek iplerin yumak olarak sarılması yapılır (Fotoğraf 20.).

Fotoğraf: 20. İpin çile haline getirilmesi (H.Mengi)

2.1.12.İp Yumak Haline Getirme

Çile halinde bulunan ip dokuma veya örme işlemi için top şeklinde yumaklaştırılır. Yumak haline getirilen ipler hazır hale getirilerek kullanım için biriktirilir (Fotoğraf 21-22).

Fotoğraf:21. İpin yumak haline getirilmesi (H.Mengi)

Fotoğraf: 22. Yumak ip

2.1.13. İp İnceltme

Iğdır yöresinde, kadınlar dokuma ve örmelere geçmeden önce kullanılacak ipin kalınlığını belirlerler. İşlenecek ürüne göre ip kalınlıkları tek ya da çift katlı olarak tercih edilir. Örmelerde genellikle çift bükümlü ip kullanılır. Çoraplar daha ince ve tüysüz bir görünüm sağlaması adına, ipin son

aşaması olarak ince bir çubuk ya da örme şiş yardımı ile ipler tüylerinden arındırılarak inceltilir (Fotoğraf 23-24-25-26.).

Fotoğraf: 23. İplik inceltme çubuğu(H.Mengi)

Fotoğraf:24. İp inceltme aşaması

Uygulama ile ipte bulunan fazla tüylerin iplikten temizlenmesi için, ip çubuğun etrafına bir tur dönecek şekilde sarılır.

Fotoğraf: 25. İp inceltme aşaması (H.Mengi)

İp çubuğa sarıldıktan sonra avuç içine yerleştirilir. İp parmak arasına geçirilerek ipin bir ucu avuç içinde, diğer ucu avucun dışında kalacak şekilde bırakılır ve ip gerilir. İpe bir tur gelecek şekilde sarılmış olan çubuk, gerilmiş ip üzerinde hareket ettirilir, böylece ip üzerindeki fazla tüyler çubuk üzerinde kalmış olur. Gerilmiş olan iplik tüylerden temizlendikçe incelme gösterir. İstenilen inceliğe sahip olan ipler bir tarafta biriktirilerek kullanıma hazır hale getirilir.

Fotoğraf:26. İp inceltme (C.Polat)

II. BÖLÜM
EL ÖRME ÇORAPLAR

3. EL ÖRME ÇORAPLAR

Farsça *cūrāb* sözcüğünden gelen çorap, pamuk, yün vb.'nden örülen, ayağa giyilen giyecek anlamındadır. Güncel Türkçe Sözlük'te, birleşik kelimelerde kalçaları da içine alabilecek biçimde üretilmiş iç çorap, *Varis çorabı*; bacaklarda ilgili bölgeye basınç veya destek uygulamak amacıyla kullanılan özel olarak üretilmiş tıbbi malzeme anlamında iki kullanımda mevcuttur (https://sozluk.gov.tr/).

Çorap, ayağı dış etkilerden korumak için giyilen örgü giyecektir. (Anonim 1986:2778). Çorap, başlık (lastik), konç, bilek, topuk taban, parmak, ve burun bölümlerinden oluşmaktadır. Kendi içinde kadın, erkek, çocuk, damat, misafir, davet çorabı gibi çeşitlere sahiptir (Akpınarlı,1995:39). Mısır'da bulunup, günümüzde Yale Üniversite'sinde sergilenen ve tahminen 1000 yılına ait olan çoraplar örme özellikli ilk örnekler olması bakımından önmelidir (Tavman ve Oskay, 2012:201),(Fotoğraf 27.).

Anadolu'da örme olarak yapılan çorapların kökeni Orta Asya'ya kadar dayanmaktadır. Bu bağlamda MÖ 5. yüzyılda Pazırık Kurganı'nda bulunan keçe çoraplar (Fotoğraf) Türk kültüründe çorap bilincinin çok eskilere dayandığını göstermektedir (Köklü 1997: 21).

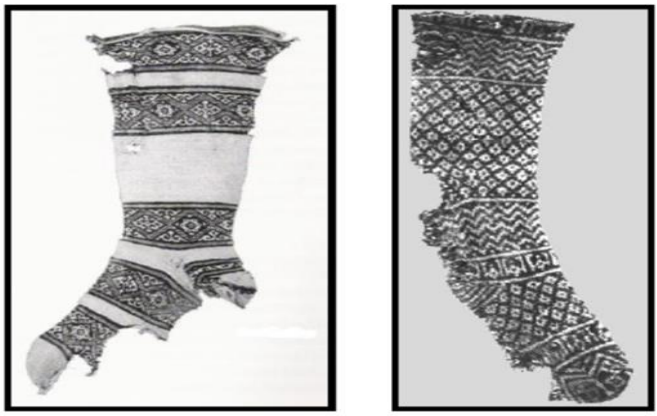

Fotoğraf:27 Mısır'da bulunan ve Yale Üniversite'sinde sergilenen çorap örnekleri (Tavman ve Oskay, 2012: 201)

Anadolu'da örme olarak yapılan çorapların kökeni Orta Asya'ya kadar dayanmaktadır. Bu bağlamda MÖ 5. yüzyılda Pazırık Kurganı'nda bulunan keçe çorap (Fotoğraf 28.) Türk kültüründe çorap bilincinin çok eskilere dayandığını göstermektedir (Köklü 1997: 21).

Fotoğraf: 28. Pazırık 2. Kurganda bulunan yün çorap (Çırpıcı, 2015: 107)

Anadoluda çoraplarla ilgili âdet ve inanışlar bulunmaktadır. Halk inanışlarında çorabın herhangi bir nedenden dolayı teke düşmesi ayrılığa, örülen çorabın hatalar göstermesi uğursuzluğa işarettir (Özbel, 1945: 11). Bir kimsenin rüyada giyilmemiş çorap görmesi, mal ve vakar ile tâbir olunur. Yeni bir çorap giydiğini görmek, malın muhafazasına alâmettir. Bazı kere de çorap görmek, malın zekâtını vermek ve malı muhafaza etmek ile tâbir olunur. Rüyada yeni ve kokulu bir çorap giydiğini görmek, herkes tarafından medh edilmeye alâmettir. Yine rüyada eski, kirli ve berbat kokulu bir çorap giydiğini görmek, herkes tarafından kötü isimle anılmaya ve kınanmaya işarettir (Bursalı 1998:137).

Anadolu'da çorap sadece ayak giysisi olarak görülmez kimi zaman bir davetiye aracı kimi zaman bir hediye unsuru kimi zamansa bir genç kızın gönlünü verdiği bir erkeğe sevgi işaretidir.

3.1.Çoraplarda Renk

Renk, motif ve malzeme bakımından el sanatları arasında önemli bir yer tutan çoraplar her bölgeye göre farklı karakterlere sahiptir. Anadolu'da yün el örme çoraplarda en çok kullanılan renkler; kırmızı, sarı, kahverengi, siyah, beyaz ve gridir.

Renklerin sayısız tonlarını birer simgede somutlaştırmak uzun tecrübelerin sonucudur. Örneğin Orta Asya Türk tarihinde "kırmızı çizme" ile "kırmızı kemer" hükümdarlık sembolü sayılmıştır. Yine "sarı çizme giymek" "dünyada en üst mertebeye erişmek anlamındadır (Polat-Güllüdağ, 2020:145).

Kırmızı renk esas renklerdendir ve tabiatta bu rengin örneği ateş ve kandır. Bu renk heyecan, kudret ve akıcılığın sembolüdür. Kırmızı sözcüğü Eski Türkçe 'de yoktur. Onun yerine kızıl sözcüğü kullanılır. Dede Korkut hikayelerinde evlenecek kız ve damat kırmızı kaftan giyerler. Gerdek otağı da kırmızıdır. Sarı renk ise güneşin doğuşunu hatırlattığından doğu bölgesindeki isimlendirmeler genellikle sarı kelimesiyle yapılır. Türklerde sarı renk dünyanın merkezinin sembolü olarak kullanılır. Sarı renk sıcaklık, mavi renk sakinlik ve huzuru yeşil renge vermişlerdir. Yeşillik gençlik ve hayatın nişanıdır. Ulu Peygamberimizin ehlibeyt ve alametlerinin simgeleri de yeşil olmuştur (Güllüdağ vd. 2017: 45).

Diğer yandan çorapla ilgili halk inanışları içerisinde Serttaş'ın ifade ettiği gibi çorabın rengi üzerine bazı yaklaşımlarda vardır. Siyah çorap hediye etmek şerre, beyaz çorap ise bolluk bereket mutluluğa işarettir. O nedenle siyah renkte çorap hediye edilmesi doğru görülmez (Serttaş, 1978:45).

3.2. Edebî Eserlerde Çorap

Anadolu Türkü kültüründe duyguyu düşünceyi dile getiren türküler oldugu gibi gündelik kullanım eşyaları, giyim kuşam üzerine söylenen türküler vardır. Çorap üzerine söylenen türküler içerisinde "ala çorap öremedim" ve "çorabını ördüğüm oğlan" türküleri ünlüdür (Türküdastları.net).

Ala çorap örmedim
Ayağıma giymedim
Çok güzel gördüm ama
Kıymet gibi görmedim
Hoppa şina şinanay şinanay

Yavrum şina şinanay şinanay

Elma koydum sepete
Yar oturur tepede
Kıymet kızın gözleri
Nam verir memlekete
Hoppa şina şinanay şinanay
Yavrum şina şinanay şinanay

Ala çorap nakışı
Kıymet kıza yakıştı
Çok canları yakıyor
Kıymet kızın bakışı
Hoppa şina şinanay şinanay
Yavrum şina şinanay şinanay
Şu yaylanın düzünde
Güttüm sarı malları
Dillere destan oldu
Kıymet kızın halleri
Hoppa şina şinanay şinanay
Yavrum şina şinanay şinanay
https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=1653

Çorabı konu alan başka bir türkü ise “çorabını ördüğüm” türküsüdür.
Çorabını ördüğüm oğlan
Çorabını ördüğüm (oğlan oğlan ay oğlan)
Vay derdine yandığım (sana yandım ay oğlan)
Seni hasta dediler (oğlan oğlan ay oğlan)
N’oldu gurban olduğum (sana yandım ay oğlan)

Oğlana bak oğlana
Boyu benzer fidana
O fidan bir gül açmış
Gogulatmaz adama

Oğlan destecik oğlan
Boyları gostacık oğlan
Sana nazar değmesin
Tak bir nazarlık oğlan
Çorapları yaşımış (oğlan oğlan ay oğlan)
Ayakları üşümüş (sana yandım ay oğlan)
Hadi gidelim yarim (oğlan oğlan ay oğlan)
Tan yerleri ışımış (sana yandım ay oğlan)
(https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=19543)

Çorabı konu alan bir başka bir türkü "Abum abum kız abum" türküsüdür.

"Öğretmene varamadım,
Naylon çorap giyemedim,
Muradıma eremedim
Abum Abum kız Abum da Sebebim sensin Abum
(https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=3539)

Çorap konusu işlenmiş aşağıda verilen mânide hediye olarak sunulan çorap ve üzerindeki motif, sevgiliye mesaj iletmek amaçlı karşı tarafa gönderilmiştir.

Çorabın ağına bak
Dönder de gülüne bak
Yâre çorap yolladım
Şu benim halime bak (Başaran, 2018: 48).

Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Akçakışla bucağında gençlerin anlaşarak evlenmeleri belli bir gizlilik içinde olur. Gizlice anlaşan gençler birbirlerine armağan verirler. Bu armağanların adına "dutu" denir. Kızın verdiği armağan genellikle çoraptır. Bu çorabın yöredeki adı da "oynaş çorabı"dır. Kız, çorabı örerken dikkat çekmemeye özen gösterir ve çorapta hiçbir nakış ya da simge kullanmaz. Bu gizliliğin sağlanamaması ve konu edilen çorabın başkaları tarafından konuşulması mânide şu şekilde ele alınmaktadır.

Çorap ördüm birine
Düştüm elin diline
Götür şu çorabı ver
Sevdiğimin eline (Başaran, 2018: 48)

Hayatımızı kuşatan, hemen her şeyi (nesneler, araç-gereç, tabiat olayları, canlılar vb.), birtakım benzetmelerden, çağrışım değerlerinden yararlanarak üstü kapalı biçimde anlatarak soran kalıplaşmış söz grupları olarak tanımlanan bilmeceler çoraba da konu olmuştur.

"Eğrilir bükülür, yumak olur sokulur." (çorap) (Duman, 2009 :229).

Çorapla ilgili deyimler de vardır. *Çorabı kaçmak*; çorabın bir teli kopup örgüsü uzunlamasına açılmak. (https://sozluk.gov.tr/) *çorap söküğü gibi sökülmek,* birbiri ardı sıra ortaya çıkmak(Emir, 1977:105).

Çorap ile ilgili söz öbekleri, çorap giydirmek, çorap kaçığı, çorap kaçmak, çorap örmek, çorap söküğü; eş anlamlıları, baldırak, çamurluk, dizlik, dolak, getir/getr, konç, soket, tekmelik, tozluk; ipek çorap, külotlu çorap, merserize çorap, naylon çorap, topuksuz çorap, varis çorabı, yün çorap (Yurtbaşı, 2013: 180).

3.3. Hediye Olarak Çorap

Doğum yapan kadının ailesi, akrabaları genellikle bebeğe küçük altın, küpe, kolye, bilezik ya da künye takarken daha uzak akrabalar ve eş dost çevresi anne ya da bebek için gündelik hayatta kullanılabilecek hediyeler vermektedir. Bu hediyeler arasında çorap da vazgeçilmezler arasındadır (Başaran, 2018: 13).

Ölüm yıldönümlerinde ölen kişinin mevlidine katılanlara mevlit şekeri ya da ölen kişinin adının yazılı olduğu Yasin-i Şerifler verilmektedir. Ayrıca dua etmek için gelen hocaya havlu, yemeni, çorap ve eğer kabul ederse bir miktar da para verilmektedir. Dinî bayramlarda çocuklara verilen hediyeleri şöyle sıralamak mümkündür; genellikle para, şeker, mendil, çorap vd.dir (Başaran, 2018: 15).

KIZILCIKLAR OLDU MU
Kızılcıklar oldu mu
Selelere doldu mu
Yolladığım çoraplar
Ayağına oldu mu
Mendili geline
Mendili verdim eline
Kara kına yollamış
Yar benim ellerime (Başaran 2018: 27).

Çoraplar ve bu çoraplardaki desenler çeşitli anlamlar da taşımaktadır. Örneğin Sinop'ta kız istemeden sonra kız evi düşünme süresi ister ve bu süre sonunda aile kızı vermekten yana olursa "damak" adı verilen motiflerle örülmüş çorabı oğlan evine gönderir. Aksaray'da ise nişanlı kız "güvey çetneviri" veya "lokumlu" adı verilen motiflerle ördüğü çorabı giymesi için damada gönderir. Eğer damat birkaç gün içinde çorabı giymezse kızı istemediği anlamına gelir (Başaran, 2018: 48).

Anadolu'daki çoraplar motifler kullanılarak, kişilerin ait olduğu yörelere özgün duygu içerikli ifadeler simgeleşerek örülmektedir (Taner,1983:12).

Anadolu'da motiflerin var olma sürecinde ya doğa taklit edilmiş yada duygular üzerinden inanç anlayışlar ifade edilmiştir (Akar ve Keskiner, 1978). Bu anlamda Iğdır yöresinde bir genç kızın gönlünü verdiği kişiye hediye mahiyetinde ördüğü gönül çorabı, yatılı gelen misafire verilen misafir çorabı, düğün öncesi gelin tarafından örülen damat çorabı ve düğünlere davet edilen kimselere davetiye amaçlı verilmek amacıyla örülen çorap çeşitleri vardır. Davet amacıyla verilen çoraplar renk, motif ve şekil özelikleri bakımından birbirinden farklıdır.

3.4. Iğdır Yöresi El Örme Çoraplarda Kullanılan Teknikler

Teknik olarak yün çorap örmelerinde kullanılacak ipler birçok aşamalardan geçtikten sonra örmeye hazır hale getirilir. Çorabın bölümlerine (Fotoğraf 29.) göre ölçülendirme yapılır. Örülecek çorabın rengine göre ip seçimi yapılır . İp ve motif tercihi yapıldıktan sonra örme aşamasına geçilir. Beş şiş (Fotoğraf 30.) ile , arttırma, düz örgü, ilmekleri eksiltme gibi unsurlarla,

yöre kadınları çorap örmelerine genelde parmak ucundan başlamayı tercih etmişlerdir. Beş şiş ile örülen çorap için, ilk iki şiş üzerine sekiz ilmek atılarak başlanılır (fotoğraf 31-32.). Daha sonra şişlerden biri ilmeklerden çıkarılır. Örme devam ederken ilmeklerde arttırma işlemi yapılır. İlmekler arttırıldıkça üçüncü ve dördüncü şişlere ilmekler aktarılır. Yetişkin ve çocuk çorapların da ilmek sayısı farklı olmaktadır. Yapılacak olan çorabın ölçüsüne göre ilmek atımı gerçekleştirilir. Örmenin topuk kısmı için ilmekler ayrılır. Topuk bölümü istenilen ölçüye ulaşıldığı zaman bilek kısmıyla birleştirilir. Örmenin bilek kısmı isteğe göre boyutlandırılarak çorap bitirilir. Yöre kadınlarınca, kendilerine kolaylık olması açısından geliştirmiş oldukları el ve parmak ölçümleriyle çorabın üst bölümü, topuk bölümü, bilek ve lastik bölümleri biçimlendirilir. Bu ölçümler, genelde dört parmak ve karış şeklindedir.

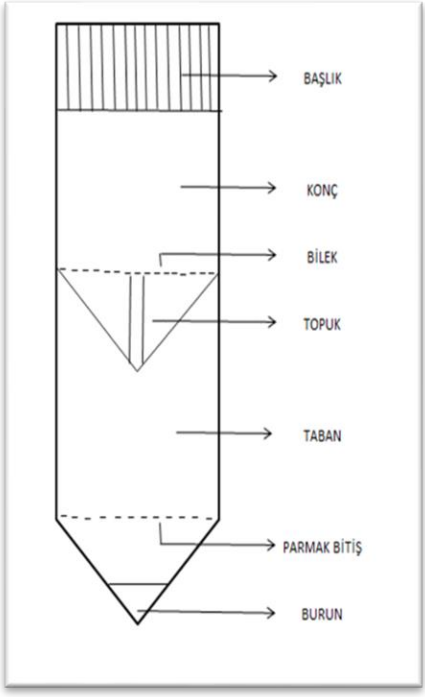

Fotoğraf:29. Çorabın Bölümleri

Fotoğraf: 30. Beş şiş, (C. Polat)

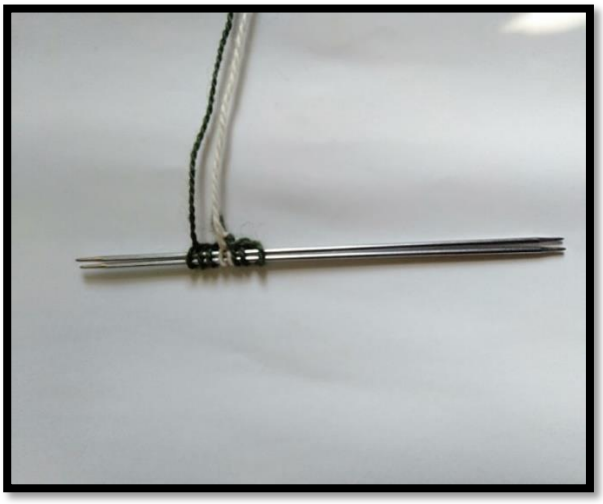

Fotoğraf:31. İlmek atma, (C.Polat)

Parmak ucundan başlanılacak çorap için, iki şiş birleştirilerek sekiz ilmek atılır. Örgülerde tercih edilen renklere göre ilmeklerin atımı yapılır. Renkli örülecek çoraplarda şiş üzerine ilk iki farklı renk iple örmeye başlanılır (Fotooğraf 33). İki şiş üzerine atılan ilmeklerden bir şiş çıkarılır. Çıkarılan şiş ilmeklerin altından sekiz ilmek daha arttırılma yapılır.

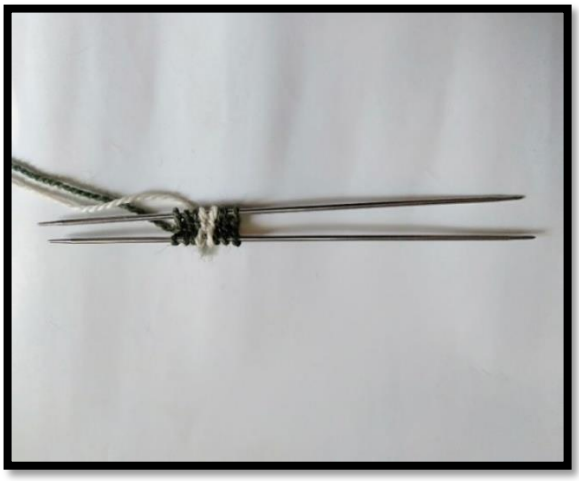

Fotoğraf:32. İlmek atma, (C.Polat)

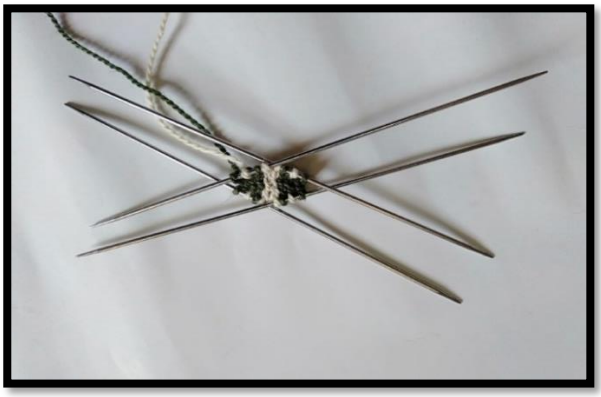

Fotoğraf:33. Örme başlangıcı, (C.Polat)

İlmekler teker teker örülerek dört şiş üzerine, dörder ilmek şeklinde aktarılır. Örmenin sağından ve solundan arttırmalarla örmeye devam edilir. Örme işlemi devam edilirken renkli iplerle işlenecek motiflerin desen takibi yapılarak ilmeklere uygulanır (Fotoğraf 34.). Çorapta arttırma işlemi parmak diplerinin bitimine kadar bir miktar devam edilerek örülür.

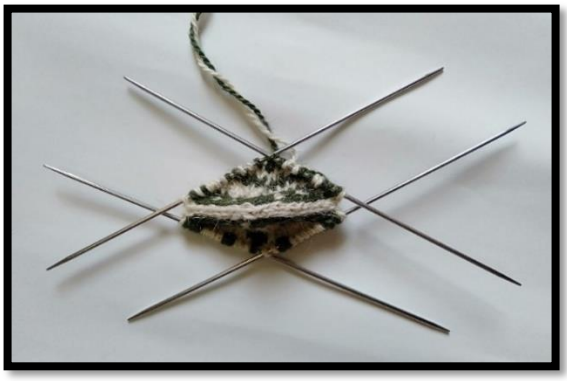

Fotoğraf:34. Motif takibi, (C.Polat)

Fotoğraf:35. Taban örümü örme aşaması, (C.Polat)

Örme çorabın taban kısmı istenilen ölçüye göre örülür (Fotoğraf 35). Örmede topuk hizasına gelindikten sonra topuk kısmı çorabın ön kısmından bağımsız bir şekilde örülür (fotoğraf 36-37.). Kadınların kendilerince geliştirdikleri ölçüm birimi olan dört parmak hizasına göre ayarlama yapılır.

Fotoğraf:36. Çorap topuk bölümü örme aşaması, (C.Polat)

Fotoğraf: 37. Topuk bölümü örme aşaması, (C.Polat)

Yün örme çorabın topuk kısmı istenilen ölçüye ulaştıktan sonra; topuk kısmı için ayrılan bölüm üç guruba bölünür. Orta bölmedeki ilmekler örülmeye başlanır. Orta guruptaki ilmekler örüldükçe sağındaki ve solundaki ilmeklerle birleştirilir. Bu işlem çorabın topuk kısmındaki sağ ve soldaki ilmekler bitinceye kadar devam eder.

Fotoğraf:38. Orta boşluk bölümü, (C.Polat)

Topuk kısmı bitirildikten sonra ön kısımla birleştirme işlemi yapılır. Topuk kısmıyla ön bilek kısmı arasındaki boşluk birleştirme adına dokumanın sağ ve solundan ilmek arttırmayla devam edilir (fotoğraf 38.). İstenilen sayıda ilmek tamamlanınca bilek kısmına geçilir (fotoğraf 39.).

Fotoğraf:39. Bilek bölümü örme aşaması, (C.Polat)

Örgünün taban kısmındaki işlem bittikten sonra bilek kısmına geçilir (fotoğraf 39.). Çorap bilek kısmından lastik kısmına doğru dokunma ile devam eder.

Fotoğraf: 40. Lastik örme aşaması, (C.Polat)

Örmenin son aşaması olarak lastik kısmı için, baş kısmında kesim işlemine geçilir (fotoğraf 40.). Çorabın kesim işleminde şiş üzerine iki ilmek alınarak örülür ve tek ilmek şeklini alır. İlmeklerde eksilme meydana gelir. Bu işlem ilmekler bitene kadar devam edilir ve örgü bitirilmiş olur.

3.5. Iğdır Yöresi Yün Örme Çorabın Kalıba Alınması

Örülen çoraplar için, ölçülerine göre marangozhanelerde kalıp hazırlanır (Fotoğraf 41-42-43-44.). Ahşaptan oluşan kalıbın uç kısmı çorabın burun kısmına rahat bir şekilde yerleşebilmesi açısından sivri kesilir. Kalıbın diğer uç kısmı ise çoraba yerleştirme ve çorabın kalıptan daha rahat çıkarılmasından dolayı girintili olur. Çorabın kalıba koyulmasındaki amaç, örme aşamasından sonra daha düzgün durabilmesini sağlamaktır. Çorap kalıplarında ölçüler, en 10 cm, uzunluk 56 cm. olacak şekilde ayarlanır.

Fotoğraf: 41 Çorap için kalıp yapımı**,** (C.Polat)

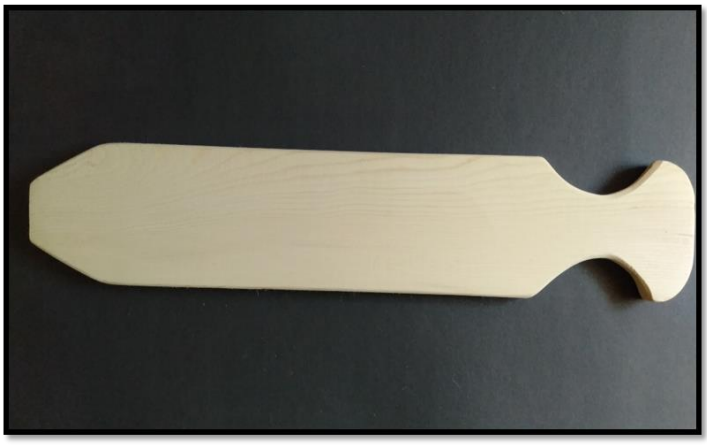

Fotoğraf: 42. Çorap kalıbının bitirilmiş hali (C.Polat)

Örme işlemi tamamalanan çoraplar uzun süreli saklanması için bazı uygulamalara tabi tutulur, bu uygulamalardan biriside çorabı kalıplamaktır. Çorap örüldükten sonra yıkama işlemi yapılır. Yıkanan çorapların suyu süzüldükten sonra nemli bir vaziyette çorap kalıbına geçirilerek kurumaya bırakılır. Böylece kalıp üzerinde kuruyan çorap daha düzgün bir görünüme sahip olur (fotoğraf43-44.).

Fotoğraf : 43. Kalıp ve örme yün çorap (C.Polat)

Fotoğraf: 44. Kalıp ön ve taban bölümleri (C.Polat)

3.6. Iğdır Yöresi Çorap Çeşitleri

3.6.1. Renklerine Göre Çorap Çeşitleri

Iğdır yöresinde genelde yöresel tabirle " kara koyun" olarak ifade edien kahve renkli koyun besileyiciliği yoğunluktadır. Nadir olsada beyaz renkli koyunlarda bulunmaktadır. Buna bağlı olarak kahve renkli el örme çoraplar çeyizlerde en fazla bulunan çorap çeşididir.

3.6.2. Kara Çoraplar

Kara çoraplar (koyu renkli yün kullanılan) günlük kullanım için örülen çoraplardır. Yörede fazla sayıda kahverenkli koyunların bulunmasından dolayı günlük işlerde kullanılmak üzere koyu renkte çoraplar örülmüştür. Diğer bir neden ise; bu çorapların gün içerisinde daha geç kirlenmesidir.

3.6.3.Ak Çoraplar

Ak çoraplar; gelin, damat, gelin ve damadın yakın akrabalarına dokunulan özel çoraplardır. Erkekler için örülen bu çoraplar burun kısmı motifli, diğer kısımları ise beyaz örülür. Kadınlar için çorabın bütün bölümleri ya örnek teknikleri uygulanarak örülür, ya da çorabın bütün bölümleri motiflerle bezenir. Gelin için örülen çorap ise, genellikle beyaz renk ve örnek teknikleri konularak örülür.

3.6.4.Nakışlı Çoraplar

Nakışlı çoraplar genellikle kadın ve çocuklar için dokunulmaktadır. Çorabın tüm bölümleri motiflerle bezenir.

3.7. Kullanım Alanlarına Göre Çoraplar

3.7.1. Misafir Çorabı

Uzak yoldan gelen ve yatılı kalan misafire ev sahibi tarafından verilen çoraplardır. Düz örmeyle yapılmış burun kısmında motif bulunan çoraplar yörede "gönül alma" adı altında evin kadınları tarafından çok sayıda dokunarak kışın eve gelen misafirlere verilir.

Misafir çoraplarını yöre halkı gelenek haline getirmiş, gelen misafirlere hediye etmişlerdir. Dönemin şartlarından dolayı uzun yolculukların sonunda el

ve ayakların yıkanmasından sonra misafire çorap vermek, ev sahibinin şanına dair bir göstergedir (K.K. Mengi, 1956).

3.7.2. Davet Çorabı

Yörede düğün, nişan gibi özel günlere davet edilecek kimseler için örülen çoraplar, bir çağrı niteliğindedir. Özel günlere yakın bir süreç içerisinde çorap örme işi yakın dost, akraba ve komşularca ortaklaşa yapılır.

3.7.3. Çeyiz Çorabı

Genç kızların çeyiz bohçalarına koymak için yapmış oldukları çoraplardır. Örülen bu çoraplar, düğün öncesi gelini ziyaret eden damat yakınlarına ve düğün sonrası ziyaret için gelenlere hediye amaçlı örülmektedir. Bu tür çoraplar kadın, erkek ve çocuk çoraplarından oluşmaktadır.

3.7.4. Gelin Çorabı

Çeyizlerde çok sayıda bulundurulan örme çoraplar, gelinin evlilikten sonra giyinmesi için dokunulmaktadır. Bu çoraplar içerisinden bir tanesi gelinlik altına giyinmek amaçlı seçilir. Gelinlik altına giyinilen bu çoraplar gelinliğin rengine göre örülmüş özelliktedir.

3.7.5. Damat Çorabı

Damat çorabı, düğün öncesi gelin tarafından örülen özel çoraplardır. Özellikle düğün günü giyinilecek olan çorap çok ince eğrilmiş ipliklerden oluşmaktadır. Çorabın burun bölümü motifli, diğer bölümleri ise beyaz renkte sade örülüdür.

Fotoğraf: 45. Damat çorabı (H.Mengi)

3.7.6. Gönül Çorabı

Genç kızın sevdiği erkeğe bir hatıra niteliğinde ördüğü çoraptır. Yöresel motifler kullanılır. Genelde beyaz renkte çoraplar tercih edilmiş, sadece burun bölümü motiflendirilmiştir.

3.8. Iğdır Yöresi El Örme Çorap Kataloğu

Örnek Ürün Fotoğraf No: 46
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Pıtrak, Muska, Göz, Haç, Stilize Edilmiş Kuş

Fotoğraf:46 Erkek çorabı (H. Mengi)

Renkler: Siyah, Beyaz, Kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 10 -46 Cm.
Yapım Yılı: 1990
Bulunduğu Yer: Hatice Mengi Çeyizi
Kullanıcı : Erkek Çorabı
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Oldukça sağlam olarak günümüze ulaşan yün çorabın konç ağzı tek lastik ile örülmüştür. Çorabın ön yüzü balıksırtı arka yüzü bir şerit motifi ile ortadan ikiye ayrılmıştır. Beyaz rengin hakim olduğu örme çorabın, parmak ucu bölümüne, siyah renkte pıtrak motifi yerleştirilmiştir. Kırmızı renk ile göz ve haç motifleri çorabın parmak ucuna bezenmiştir. Çorapın parmak ucu zemin bölümüne verev şeklinde sıralama

yapılarak, çorabın burun kısım ile saya bölümü arasına stilize edilmiş kuş motifili geçiş sağlanmıştır.

Kuş motifi Anadolu kültüründe haberi, mutluluğu, sevgiyi, gücü ve dayanıklılığı, müjdeyi de simgelemektadir (Akpınarlı, 2007: 18). Kuşlar, halk inancında Anadolu'da yörelere göre farklı anlamlarda yorumlanmaktadır. Çeşitlerine göre bazı yerlerde iyiye bazı yerlerde ise kötülüğe yorumlanmaktadır. Baykuş ölümün habercisi olarak değerlendirilirken Kumru aşkın ve muhabbetin simgesi olarak görülmektedir.

Halk arasında Nuh Tufanı anlatılırken tufanın bitimini müjdeleyen kuşun güvercin oldugu anlatılmaktadır (Türe, 2004: 82). Bu nedenle kuşlar genelde müjdeleyici özellikleriyle bilinirler. Ayrıca güvercinler tarihte haberleşmede posta aracı olarakta kullanılmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No:47
Malzeme: Beş Şiş, Yün, orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Muska

Fotoğraf: 47. Erkek çorabı (C.Polat)

Renkler: Kahve, Beyaz
Ölçü: (En-Boy) 10- 42 cm.
Yapım Yılı: 2005
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı : Erkek Çorabı
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çorap; lastik ağzından başlayarak saç örgüsü motifiyle parmak ucuna kadar ortadan ikiye bölünmüştür. Kahverenginin hakim olduğu örme çorabın, parmak ucu bölümünede beyaz zemin üzerine muska motifi yerleştirilmiştir.Çorabın parmak ucu zemin bölümüne kareli verev şeklinde sıralama yapılarak, çorabın burun bölümü ile saya bölümünün arasına su yolu motifli bir geçiş saglanmıştır. Su, insan yaşamı için en temel yaşam unsurlarından birisidir. Bu özelliğinden dolayı Anadolu inanışlarında suya karşı ayrı bir değer atfedilir. Temizliği, berraklığı hayatın kendisini ifade eder.

Dokuma ve örmelerde sıkça kullanılan suyolu motifi yeniden doğuşun, yaşamın, akışkan olduğunu simgeler.

Örnek Ürün Fotoğraf No:48
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Göz, Balıksırtı Örneği

Fotoğraf : 48. Erkek çorabı (C.Polat)

Renkler: Kahve, Beyaz
Ölçü: (En-Boy) 10- 43 cm.
Yapım Yılı: 2005
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek Çorabı
Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Kahverengi yün çorabın konç ağzı tek lastik ile örülmüştür. Çorabın ön yüzü Balıksırtı arka yüzü bir şerit motifi ile ortadan ikiye ayrılmıştır. Yöresel dilde "*keribi"* motif olarak bilinen göz motifli ile süsleme yapılmıştır. Kahverenginin hakim olduğu örme çorabın, parmak ucu bölümüne kahverengi göz motifi yerleştirilmiştir. Örmenin parmak

ucunun zemin bölümüne verev şeklinde sıralama yapılmış, burun kısım ile saya bölümü arasına su yolu motifiyle geçiş oluşturulmuştur.

Anadolu halk inanışlarında nazara karşı korunmanın en kolay şekli göz organıdır. Yine gözden gelecek zarara karşı önleyici etkide gözdür. Anadolu dokumalarında nazara karşı halı ve düz dokumalarda göz motifi yaygındır (Deniz, 200:184). Göz motifinin çoraplarda sıklıkla kullanılmasında nazara karşı gizli bir korunaklık algısı bulunmaktadır. Halk inanışlarında yeni olanı eski gösterme, çok olanı az bildirme, gibi yöntemlerle bir saklama yada gizleme anlayışı vardır. Bu durum karşıdaki kişiye güvensizlikten ziyade o kişinin isteği dışında nazar etmesine karşı bir zırh amaçlıdır.

Iğdır kırsal kesimlerinde süt sağan kadınlar yabancı birisi geldiğinde ineğe nazar olur düşüncesiyle süt sağmayı bırakırlar. Harman hasat edenler ürünleri yığın olarak toplamazlar. Görkemli evleri olanlar evin cephesine göz alıcı renkte boya badana yapmazlar (K.K. Duran 1961).

Örnek Ürün Fotoğraf No:49
Malzeme: Beş Şiş, Yün, orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Pıtrak, Muska, Oğ Damgası (Haç), Suyolu, Burgu Örneği

Fotoğraf:49. Erkek motifi (H. Mengi)

Renkler: Kahve, Beyaz, Mavi, Kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 9- 44 cm.
Yapım Yılı: 1990
Bulunduğu Yer: Hatice Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Erkek Çorabı

Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Iğdır yöresinde iklim şartlarına bağlı olarak koyu kahverengi koyunların yoğunluğu nedeniyle, çoraplar genelde kahverengi dokunmaktatır. Siyah beyaz birlikteliği çorap uçlarında kendini motiflerle gösterir. Çorabın uç bölümünde motiflerin yoğunlaşmasının sebebi yırtılma ve dağılmaya karşı dayanıklılığı sağlamaya yöneliktir. Çorap, lastik bitiminden başlayarak parmak uçlarına kadar ortadan burgu örneği ile ikiye ayrılmıştır. Üst saya bölümü pıtrak motifinin içine yeşil, kırmızı renklerde muska motifi yerleştirilmiş, su yolu motifiyle kompozisyonun bordürü oluşturulmuştur. Zemin düz şekilde örülmüştür.

Örnek Ürün Fotoğraf No:50
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksilterek Kesme
Motif: Akrep, Göz, Çiftli Burma Örneği

Fotoğraf:50. Erkek çorabı (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Gri, Turuncu, Yeşil
Ölçü: (En-Boy) 10- 45 cm.
Yapım Yılı: 2005
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek Çorabı

Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Büyük çoğunluğun beyaz olan çorap parmak ucuna, gri ve turuncu renklerle akrep motifi işlenmiştir. Akrep motifi Anadolu kültüründe insan yaşamını korumak amaçlı kullanılan motifler içerisindedir. Kilim ve halı dokumalarında sıkça kullanılan motif, korunaklık bağlamında diğer el işlemeli örmelerde görülmektedir. Iğdır ve çevresinde yola çıkan kimselerin korunaklılığı ayak, ayakkabı, ayak izi gibi kavramları ile özleştirildiğinden örme yapan kişiler, bu motifle yolcunun sağlıklı ve sıhhatli olarak tekrar eve gelmesini sembolik olarak çoraplara yansıtmaktadırlar.

Örme çorap uç bölümden başlayarak saya hizasına üçgen bir rozet şeklinde bordürle çevrilmiş, bordür iç bölümüne akrep motifi yerleştirilmiştir. Çorabın alt taban bölümü iç içe geçmiş "v" şeklindeki verev tekniğiyle 7 koldan oluşan sıralı dizilim yapılmıştır. Örmenin diğer bölümleri düz, orta bölüm ise çiftli burma örneği ile ikiye bölünmüştür.

Örnek Ürün Fotoğraf No:51
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksilterek Kesme
Motif: Koçboynuzu, Göz, Haç (Oğ Damgası), Suyolu, Stilize Edilmiş Kuş Motifi, Balıksırtı Örneği

Fotoğraf: 51. Erkek çorabı (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Lacivert, Turuncu
Ölçü: (En-Boy) 9- 46 cm.
Yapım Yılı: 2005
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek Çorabı

Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Hakim rengin beyaz olduğu örme çorap, koç boynuzu motifi, lacivert rengi ve turuncuyla birlikte örülmüştür. Parmak uç bölümünün zemini 9 kollu verev şeklinde bir kompozisyonla oluşturulmuştur. Çorabın diğer düz örülmüş orta kısmında ise balıksırtı örneği ile örülerek, tek lastik tekniği ile örme bitirilmiştir. Çorapta görülen koç boynuzu motifi Anadolu kültüründe dokuma ve örmelerde hemen her yerde kullanılmaktadır.

Anadolu'da boğa, koç, erkekliğin, gücün ve kuvvetin sembolü olmuş, bu hayvanların özelliği olan boynuz süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. Anadolu halk söylencelerinde, güç ve kuvvetin koç ve boğanın boynuzlarında olduğuna inanılmaktadır (Alp, 2009: 50) Boynuz motifi güç ve kuvvetin

temsilcisi olan erkekle anılmıştır. Bu motif, koçun farklı şekillerde görünüşü stilize edilerek örülmüştür (Erbek, 2002:30).

Örnek Ürün Fotoğraf No: 52
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Türkmen Gülü , Suyolu, Tekli Burgu Örneği

Fotoğraf:52. Erkek çorabı (C. Polat)

Renkler: Beyaz, Lacivert, Sarı
Ölçü: (En-Boy) 9 - 44 cm.
Yapım Yılı: 2006
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek Çorabı
Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Yün çorabın konç ağzı tek lastik ile örülmüştür. Çorabın ön ve arka yüzü balıksırtı örneği ile ortadan ikiye ayrılmıştır.

Yöre halkı tarafından "*şeşnik"* olarak adlandırılan Türkmen gülü motifi, evren, doğa ve insan bütünlüğünden oluşan iç içe geçmiş şekillerle kompozisyon edilmiştir. Yöre kadınları mümkün olduğunca çorap örmelerinde

iplik renkleri olarak, yünün kendi rengini tercih etmiş, uç kısımlarına renkli ipler uygulamışlardır. Örmenin uç bölümünde tek bir ana motif tercih edilmiş olup, kenar çerçevesine düz bir çizgi şeklinde renk atılarak su yolu motifiyle kapatılmıştır. Çorabın alt bölümü verev şeklinde tasarlanarak, kompozisyon bütünlüğü sağlanmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 53
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Eli Belinde, Balıksırtı Örneği

Fotoğraf: 53. Erkek çorabı (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Siyah
Ölçü: (En-Boy) 10 -46 cm.
Yapım Yılı: 2006
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek Çorabı
Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Çorabın önve arka yüzü Balıksırtı örneği ile ortadan ikiye ayrılmıştır. Örme çorapta beyaz renk hakim olup, desen

kısmında tek renk tercih edilmiştir. Ana motif olarak kullanılan dört adet eli belinde motifi örülmüş, çorap kenarları ise düz bir bordürle kapatılmıştır.

Yöre dokumalarında bir süsleme unsuru olarak kullanılan ve sıklıkla tercih edilen eli belinde motifi kadını sembol etmektedir. Motif, dişilik, analık ve doğurganlığın yansıra uğur, bereket, kısmet, neşe gibi duyguları ifade etmektedir (Erbek, 2002:12). Anadolu'da eli belinde ifadesi her ne kadar şaşkınlığı, hayreti, kimi zamanda çaresizliği ifade etse de motif olarak eli belinde motifi analıkla birlikte gücü, kuvveti ve bereketi göstermektedir.

Örnek Ürün Fotoğraf No:54
Malzeme: Beş Şiş, Yün, orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Ejder, Baklava, Haç (Oğ Damgası), Saç Örgüsü Örneği

Fotoğraf: 54. Erkek çorabı (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Lacivert, Kırmızı, Yeşil
Ölçü: (En-Boy) 10- 44 cm.
Yapım Yılı: 2006
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyon
Kullanıcı: Erkek Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çorabın uç ve kenar kısımları düz bir çizgi halinde bordürle örülmüş, üst kısmı ise açık bırakılmıştır. Çorabın bilekten bitiş kısmına kadar olan bölümü düz örme ile orta kısmında ise saç örgüsü modeli kullanılmıştır.

Yerel dilde "*çarnik"* yani dört çengel anlamına gelen motifin etrafı baklava modeli ile verilip orta kısmında ise, göz motifi ile kompozisyon oluşturulmuştur. Ana motifin dış kısımlarına haç motifi serpiştirilerek ana motif etrafındaki boşluklar kapatılmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No:55
Malzeme: Beş Şiş, Yün, orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Akrep, Göz, Haç (Oğ Damgası), Suyolu, Balıksırtı Örneği

Fotoğraf: 55. Erkek Çorabı (C. Polat)

Renkler: Beyaz, Lacivert, Yeşil
Ölçü: (En-Boy) 10- 45 cm.
Yapım Yılı: 2008
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu

Kullanıcı: Erkek Çorabı

Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Çorabın taban hariç ön ve arka bölümü Balıksırtı örneği ikiye ayrılmıştır. Akrep, Göz, Haç (Oğ damgası), Su yolundan oluşan dört farklı motifin bir araya gelmesiyle birlikte parmak ucu bölümünde kompozisyon oluşturulmuştur. Motifin kullanıldığı parmak uç bölümü hariç, diğer bölümler düz örgü ile örülmüştür. Düz örgünün bitiş kısmı çift lastik tekniği ile tamamlanmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 56
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Eli Belinde, Göz, Haç (Oğ Damgası), Tekli Burma Örneği

Fotoğraf:56. Erkek çorabı (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Siyah, Kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 10- 45 cm.
Yapım Yılı: 2007
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Ağız bölümünün tekli lastikle örülmüş olan çorap, tekli burma örneği ile boydan ikiye bölünmüştür. Kompozisyon düz şerit şeklinde bordürle çevrilmiştir. Çorabın bitiş kısmı tek lastik örneği ile sonlandırılmıştır. Yöre kadınları tarafından çorap üzerinde kullanılan motifle adlandırılmalarından dolayı "Nik Çorap" olarak tanımlanmaktadır**.** Parmak uçlarına kadar düz örgünün olduğu çorapta eli belinde, Göz, Haç (Oğ damgası) ve çorabı tekli burma örneği kullanılmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 57
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Pıtrak, Baklava, Balık Sırtı Örneği

Fotoğraf: 57. Erkek Çorabı (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Siyah, Kırmızı, Yeşil
Ölçü: (En-Boy) 10- 42 cm.
Yapım Yılı: 2005
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek Çorabı

Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Giyilen çorapla birlikte ayakkabı içerisinde ayağın hava almasına yönelik olarak çorapta, ajur tekniğiyle Balık sırtı örneği yapılmıştır. Lastik ve parmak ucu bölümüne boydan çizgi şeklinde parmak ucu motifi yerleştirilmiş, Bu motif baklava dilimi motifinin içerisine pıtrak motifi yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Çorap tabanında sadece parmak ucu verev şeklinde kollardan oluşmuş, diğer yerler düz dokunmuştur.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 58
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Eli Belinde, Göz, Haç (Oğ Damgası), Suyolu, Balıksırtı Örneği

Fotoğraf:58. Erkek Çorabı (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Lacivert, Kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 10- 45 cm.
Yapım Yılı: 2006
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek Çorabı
Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Yöre kadınlarınca çorapta kullanılan motiften yola çıkılarak çorap ismi, nik motifli çorap şeklinde

tanımlanmıştır**.** Kompozisyona renk vermek amacıyla dört adet eli belinde motifi yerleştirilmiştir.

Eli belinde motifi, dokumalarda bolluk ve bereket sembolü olarak görülür (Deniz, 2010: 61). Diğer taraftan doğurganlık ve üremeyi temsil eden eli belinde motifi, kadını simgeleyen, temel motiflerden birisidir (Akpınarlı ve Arslan, 2018: 74).

Çorabın ön bölümünde, ana motifin boş kalan alanına bütünlüğü sağlaması bakımından iki adet sağlı sollu hac motifi konmuştur. Çorap arkalı önlü olarak, parmak ucundan lastik bölümüne kadar Balıksırtı örneğiyle, ajur tekniği kullanılarak ikiye bölünmüştür. Düz örmedan sonra ise tek lastik tekniği uygulanarak örme tamamlanmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 59
Malzeme: Beş şiş, yün
Teknik: Beş şiş ile örülmüş artırma, düz örgü, ilmekleri eksiltme
Motif: Küpe, Sitilize edilmiş Kuş, Burgu örneği

Fotoğraf : 59. Erkek çorabı (C.Polat)

Renkler: Beyaz, lacivert, kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 11- 46 cm.
Yapım Yılı: 2007

Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek çorabı
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Yün çorabın konç ağzı tek lastik ile örülmüştür. Çorabın ön yüzü Balıksırtı arka yüzü bir şerit motifi ile ortadan ikiye ayrılmıştır. Çorapta; küpe motifi iki sıra halinde üst üste örülmüş, aralara verev şeklinde çizgi verilerek kompozisyon oluşturulmuştur. Çorabın kenar çizgileri içerisine stilize edilmiş kuş motifleri işlenmiştir. Motifin bitiş bölümü düz bir çizgiyle tamamlanmış, alt zemin (taban) verev tekniğinde örülerek, etrafı bordürle çevrilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 60
Malzeme: Beş şiş, yün/ orlon
Teknik: Beş şiş ile örülmüş artırma, düz örgü, ilmekleri eksiltme
Motif: Akrep, Göz, Balık Sırtı Örneği

Fotoğraf: 60. Erkek çorabı (C.Polat)
Renkler: Beyaz, mavi, kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 10 -43 cm.
Yapım Yılı: 2005
Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıc: Erkek çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Konç ağzı tek lastik ile örülmüş olan çorabın ön yüzü balıksırtı arka yüzü bir şerit motifi ile ortadan ikiye ayrılmıştır.

Çorapta; ana motif olarak akrep motifi kullanılmıştır. Yörede akrep motifi kötülüklere karşı bir önlem niteliğinde görülmüş, aynı zamanda kahramanlık ve yiğitliğinde sembolü olmuştur.

Akrep Anadolu toplumunda yeraltı güçlerinin veya kötülüğün sembolü olarak ele alınmaktadır (Arıkan ve diğerleri, 2017: 96). Anadolu kaynaklı dokumaların çoğunda akrep, kötülüklere karşı korunma düşüncesiyle kullanılan bir motiftir (Keziban, Yurtaş, 2020:559).

Örmede kullanılan akrep motifinin etrafı iki bordür halinde şeritlendirilmiş, üst bölüm ise yan yana dik çizgilerle kompozisyona dahil edilmiştir. Çorabın uç bölümü hariç, diğer alanlarda tek renk tercih edilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 61
Malzeme: Beş Şiş, Yün, orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Pıtrak, Muska, Suyolu, Balıksırtı Örneği

Fotoğraf: 61. Erkek çorabı (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Siyah
Ölçü: (En-Boy) 9- 46 cm.
Yapım Yılı: 2004
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çorabın parmak ucu hariç, diğer kısımları tek renk ile örülmüş, orta bölümlendirmede balık- sırtı örneği dokunularak, çift lastik örneği ile de örme kapatılmıştır.

Çorabın ana motifi olarak pıtrak motifine yer verilmiştir. Pıtrak tarlalarda ince dikenleri olan bir tür bitkidir. Bulundukları bölgede insanların kıyafetlerine ve hayvanların yünlerine yapışmakta olup, yöre diliyle "çız" denilmektedir. Pıtrak motifi çok fazla dikenleri ve tarlalarda bulunma sebebinden dolayı bereketi, bolluğu simgelemektedir.

Pıtrak üzerinde bulunan dikenlerin kötü gözü uzaklaştırdığından yola çıkılarak, Pıtrak nazarlık motifi olarak da görülmüştür (Erbek, 2002: 108).

Örnek Ürün Fotoğraf No: 62
Malzeme: Beş Şiş, Yün-orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Pıtrak, Göz, Suyolu, Saç Örgüsü Örneği

Fotoğraf: 62. Erkek çorabı (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Siyah, Mavi
Ölçü: (En-Boy) 9 - 45 cm.
Yapım Yılı: 2007
Bulunduğu Yer: Cavit Polat Koleksiyonu
Kullanıcı: Erkek Çorabı
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çorabın büyük bir bölümü tek renk ile örülmüş, kompozisyon parmak uçlarında oluşturulmuştur.

Çorapta ana motif olarak pıtrak motifine yer verilerek, bordür olarak parmak ucundan yukarıya doğru stilize edilmiş kuş motifi, üst kısımda ise su yolu motifi kullanılmıştır. Çorabın taban kısmı verev şeklinde kollardan oluşmaktadır. Örmenin desen bölümünden sonraki kısmı düz olarak tasarlanmış, saç örgüsü örneğiyle devam edilerek başlık kısmı tek lastik tekniğiyle bitirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 63
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Baklava Dilimi Örneği, Çift Burma Örneği

Fotoğraf: 63 Kadın Çorabı (H. Mengi)

Renkler: Beyaz
Ölçü: (En-Boy) 9 -45 cm.
Yapım Yılı: 1992
Bulunduğu Yer: Sariye Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Kadın Çorabı
Form ve Özellikleri: Sadece beyaz rengin kullanıldığı örme çorabın lastik bölümünden başlayarak taban hariç ön ve arka bölüm saç örgüsü motifiyle ikiye bölünmüştür. Çift burma örneği sağ ve sol alanlara baklava dilimi motifi şeklinde yerleştirilmiş olan çorapta, motif kullanılmamıştır. Örmede konç ve başlık arası yörede "jik" olarak bilinen teknik uygulanarak araya ajur tekniği uygulanmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 64
Malzeme: Beş Şiş, Yün
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksilterek Kesme
Motif: Eli Belinde, Muska, Haç (Oğ Damgası), Stilize Edilmiş Kuş

Fotoğraf: 64. Kadın çorabı (H. Mengi)

Renkler: Beyaz, Lacivert, Kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 9 -42 cm.
Yapım Yılı: 1998
Bulunduğu Yer: Nuriye Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Kadın Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Yün çorabın konç ağzı tek lastik ile örülmüştür. Eli belinde, Muska, Haç (Oğ damgası) motifleri bir arada kullanılarak çorabın taban ve lastik bölümü hariç tüm bölümünde kompozisyon kullanılmıştır. Kenarlar düz çizgi içerisine stilize edilmiş kuş motifli alan, bordürle çevrilmiştir. Taban bölümü verev şeklinde çok kollu çizgilerle ilerleyerek, lastik kısmı tek renk olup, tek lastik tekniği ile örülme yapılmıştır.

Haç motifi Anadolu kültüründe koruyucu tılsım özelliğinde görülerek özellikle nazara karşı dokumalarda sıkça kullanılmıştır. El örmelerinde göbek motifi olarak kullanılan haç motifi, Iğdır yöresinde örülen yün çoraplarda ana motiften ziyade kompozisyon içerisinde boşluk doldurma motifi olarak kullanılmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 65
Malzeme: Beş Şiş, Yün -orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, Eksilterek Kesme
Motif: Türkmen Gülü

Fotoğraf: 65. Erkek çorabı (H. Mengi)

Renkler: Beyaz, Kırmızı, Sarı, Yeşil, Lacivert
Ölçü: 10 Cm. Eninde, 43 cm. Boyunda
Yapım Yılı: 1998
Bulunduğu Yer: Halise Özvar Çeyizi
Kullanıcı: Erkek Çorabı
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Örme çorabın parmak ucu bitiş bölümünden konç lastik ağızına kadar ön ve arka bölümde taban hariç çiftli burma örneği ortadan ikiye ayrılacak şekilde motiflendirme yapılmıştır. parmak ucu yeşil sarı kırmızı lacivert renkleriyle "v" şeklinde bordur oluşturulmuştur. Çorap zemini topuktan başlayarak parmak ucuna kadar verev tekniğinde işlenmiş, çorabın başlık kısmı ise tek lastikle devam edilerek bitirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 66
Malzeme: Beş Şiş, Yün - orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksilterek Kesme
Motif: Koçboynuzu, Göz

Fotoğraf: 66. Kadın Çorabı (H. Mengi)

Renkler: Beyaz, Lacivert, Kırmızı, Yeşil
Ölçü: (En-Boy) 10-40 cm.
Yapım Yılı: 1990
Bulunduğu Yer: Hatice Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Kadın Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri : Çorap ucundan bitiş bölümüne kadar yoğun motifler tercih edilmiştir. Kadın çorapları erkek çoraplarına nazaran biraz daha kısa örülmekte olup, genç kızlar tarafından spor çorap olarak adlandırılır. Kadın çoraplarında çok fazla renklerin tercih edilmesinin sebebi ise, giyilecek her kıyafete uyum sağlayabilmesidir. Örnek çorapta, koç boynuzu ve göz motifi kullanılmıştır. Koç boynuzu motifi güç kuvvet ve erkekliği temsil eden bir motiftir.

Örnek çorapta bir bütün halinde koç boynuzu ve göz motifi sıralanarak kompozisyon oluşturulmuştur. Çorabın alt topuk kısmı da dahil olmak üzere verev çizgilerle örülmüş, bilekten başlayarak lastiğe kadar olan bölüm motifle devam etmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 67
Malzeme: Beş Şiş, Yün, orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Ejder

Fotoğraf: 67. Kadın Çorabı (H. Mengi)

Renkler: Beyaz, Lacivert,
Ölçü: (En-Boy) 10 - 40 cm.
Yapım Yılı: 1990
Bulunduğu Yer: Hatice Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Kadın Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Örnek çorabın tabanı topuğa kadar verev şeklinde çoklu kollarla işlenmiştir. Parmak ucundan başlayarak konç lastik ağzına kadar sıralı şekilde ejder motifi yerleştirilmiş, motifli bölüm şerit şeklinde bordür içerisine alınmıştır. Ejderha motifi, yörede bereket, bolluk ve iyilikle sembolleşmiştir. Bu bağlamda dokuma ve örmelerde sıkça görülmektedir.

Hayvan kaynaklı motifler içerisinde akrep, yengeç, yılan, gibi hayvanlar toprakla ele alınmış, anlamlandırmada yer altı güçlerinin temsilcileri olarak görülmüştür. Bu güçlerden kasıt kötülüktür.

Iğdır'ın bazı bölgelerinde yılan, akrep yakılarak gömülür, böyle yapılmakla yağmur yağacağına inanılır (K.K. Acıpayamlı, 1976). Anadolu'da akrep, zehirli ve sinsi yapısından dolayı korkulan bir hayvandır. Bu nedenle akrep motifleri korku ve korunma gibi anlamlara gelmektedir (Durul, 1977: 28).

Örnek Ürün Fotoğraf No: 68
Malzeme: Beş Şiş, Yün, orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Canavar Ayağı, Stilize Edilmiş Kuş

Fotoğraf:68. Kadın çorabı (H. Mengi)
Renkler: Beyaz, Yeşil, Turuncu
Ölçü: (En-Boy)10- 41 cm.
Yapım Yılı: 1990
Bulunduğu Yer: Mekpare Çelik çeyizi
Kullanıcı: Kadın Çorabı
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Ele alınan örnek çorabın parmak ucundan konç lastik ağzına kadar tüm bölümü motifle süslenmiş, zemin topuk alanına kadar 13 kollu verev ile örülmüştür. Ana motif olarak kullanılan canavar ayağı motifinin çerçevelenmesinde yeşil renkte tek bordür tercih edilmiş ve içine beyaz renkte üst üste stilize edilmiş kuş motifleri yerleştirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 69
Malzeme: Beş Şiş, Yün, Orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Eli Belinde, Muska

Fotoğraf:69. Kadın çorabı (H. Mengi)

Renkler: Yeşil, Turuncu

Ölçü: (En-Boy) 10-39 cm.

Yapım Yılı: 1990

Bulunduğu Yer: Esra Yaldaklı

Kullanıcı: Kadın Çorabı

Form Ve Kompozisyon Özellikleri: İki rengin kullanıldığı çorabın Ön ve sırt alanında motif kullanılmış, çorabın zemin alanına düz örme yapılmıştır. Eli belinde ve Muska motifinin birlikte kullanıldığı örmede, yeşil renk hakim olarak kullanılmıştır. İlgili motif, konç arka bölümünden başlayarak, topuğa kadar örülmüştür. Tek lastik tekniği uygulanarak, çorap bitirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 70

Malzeme: Beş Şiş, Yün- orlon

Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme

Motif: Canavar Ayağı

Fotoğraf: 70. Kadın Çorabı (H. Mengi)

Renkler: Siyah, Yeşil Sarı
Ölçü: (En-Boy) 10- 39 cm.
Yapım Yılı: 1990
Bulunduğu Yer: Hacer Yenice Çeyizi
Kullanıcı: Kadın Çorabı
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Oldukça eski bir görünüme sahip olan çorap, iki renkle örülmüştür. Çorabın parmak ucu, topuk, ve lastikli bölüm hariç geriye kalan tüm alan yörede canavar ayağı şeklinde tanımlanan motifle işlenmiştir. Lastik bölümünde sarı rengiyle yanlamasına iki adet şerit çekilmiştir. Çorabın burun ve topuk kısmı sade örülmüş, ağız bölümüne tek lastik tekniği uygulanmıştır.

Canavar ayağı motifi; bazı yörelerde kurtağzı, canavar ağzı, Kurt izi gibi isimlerle anılmaktadır. Korku ve korunma düşüncesiyle işlenen bu motifler, kenar suyu olarak ta yer almaktadır (Erbek, 1986;14). Canavar ağzı, bir marangozluk terimi evlerde kullanılan mobilya tarzı eşyaların eklem köşelerinde bağlantı oluşturmak için iç içe geçen üçgen çıkıntılardır. Canavar ağzı motifi bukağı motifinde olduğu gibi ayrılığı da simgelemektedir (Anonim, 2007:42).

Örnek Ürün Fotoğraf No: 71
Malzeme: Beş Şiş, Yün, Orlon
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Çengel, Muska, Suyolu, Ajurlu Balıksırtı Örneği

Fotoğraf: 71. Erkek çorabı (H. Mengi)

Renkler: Siyah, Yeşil Sarı
Ölçü: (En-Boy) 11- 46 cm.
Yapım Yılı: 1996
Bulunduğu Yer: Eser Görgülü Çeyizi
Kullanıcı: Erkek Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Beyaz renginin hakim olduğu çorabın parmak uç kısmında ana motif olarak çengel motifi kullanılmıştır. Çengel motifi, özellikle kilim ve halıda sıklıkla görülen motiflerden biridir. Nazarla ilgili bir motif olup, kötü gözün etkisini bertaraf etmek için kullanılmaktadır (Erbek, 1986: 25).

Çorabın kenarları düz bir şerit şeklinde su yolu motifiyle kapatılmış, topuk kısmı da dahil olmak üzere, düz bir örme ve düz örmenin iç kısmı zikzak şeklin de ajurlu balıksırtı örneği uygulanmıştır. Örneklerin bitiş kısmı yörede jig olarak adlandırılan örme tekniği ile iki sıra halinde uygulanarak tek lastik tekniğiyle örme bitirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 72

Malzeme: Beş Şiş, Yün

Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksilterek Kesme

Motif: Yıldız, Göz, Ajurlu Balıksırtı Örneği

Fotoğraf:72. Damat çorabı (H. Mengi)

Renkler: Siyah, Beyaz

Ölçü: (En-Boy) 10- 40 cm.

Yapım Yılı: 1992

Bulunduğu Yer: Sariye Mengi çeyizi

Kullanıcı: Damat Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Konç başlangıcındaki lastiğin bitiminden başlayarak, çorap parmak ucuna kadar ajurlu saç örgüsü motifi çorabı ortadan ayırmıştır. Yöresel ifadeyle jig şeklinde tanımlanan bordürle motif ve lastikli kısım arası sınırlandırılmış, burun bölümünde göz motifiyle birlikte yıldız motifi kullanılmıştır. Damat çorabı, düğün öncesi gelin tarafından örülerek, düğün bohçasına konulmaktadır. Damat çorapları, inceltilmiş bir iple beş şişle dokunan, genellikle yıldız motifinin kullanıldığı çoraplardır(Fotoğraf 72.). Yörede gelinin marifetini ortaya koymada bir kriter olarak görülen damat çorabı, damat yüzüğünden geçirilerek test edilir (Fotoğraf 45.).

Örnek Ürün Fotoğraf No: 73
Malzeme: Beş Şiş, Yün İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Saç Örgüsü Modeli

Fotoğraf: 73. Gelin Çorabı (H. Mengi)
Renkler: Beyaz
Ölçü: (En-Boy) 10 - 40 cm.
Yapım Yılı: 1990
Bulunduğu Yer: Suzan Dereli
Kullanıcı: Gelin Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Yörede genelde gelin çorabı olarak tek renkte dokunulan çoraplardır. Yörede gelinlik altına uyum sağlayacak şekilde renkler tercih edilmektedir. Örnek örmenin alt taban kısmı düz, çorabın geri kalan kısmı ise saç örgüsü örneği ile yapılmıştır. Lastik bölümü çift lastik tekniği uygulanarak bitirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 74
Malzeme: Beş Şiş, Yün- orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Bukağı, Göz, Stilize Edilmiş Kuş

Fotoğraf: 74. Çocuk çorabı (H. Mengi)

Renkler: Siyah, Beyaz, Yeşil, Kırmızı, Sarı, Mavi
Ölçü: (En-Boy) 9-28 cm.
Yapım Yılı: 2007
Bulunduğu Yer: Vesile Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Çocuk

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çorabın taban ve topuk bölümleri hariç bütünüyle motiflerle kompozisyon edilmiş, bukağı ve göz motifi birlikte verilmiştir. Taban ve topuk kısmı verev çizgileriyle oluşturulan çorabın yan kısımları bordürlerle bezenmiş, içlerine stilize edilmiş kuş motifleri üst üste sıralanmıştır. Çorabın başlık bölümünde beyaz renkte bordür oluşturularak, içerisine stilize edilmiş kuş motifleri sıralanmıştır. Çorap bitirildikten sonra tığ şiş yardımıyla çorabın giyinildiğinde ayaktan düşmemesi için başlık kısmına ip geçirilerek uçlarına da ponponlar takılmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 75
Malzeme: Beş Şiş, Yün ve Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Yıldız, Muska, Stilize Edilmiş Kuş

Fotoğraf: 75 Kısa Kadın Çorabı (H. Mengi)
Renkler: Siyah, Beyaz, Yeşil, Kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 9-30 Cm.
Yapım Yılı: 2007
Bulunduğu Yer: Vesile Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Kısa Kadın Çorabı
Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Çorap tamamıyla sıralı motiflerden oluşmuş olup, ana motif yıldız ve içerisine yerleştirilen muska motifinin etrafı stilize edilmiş kuş motifleriyle örülmüştür. Çorabın alt kısmı verev çizgilerle örülmüş, çorabın lastik bölümü çift ilmek şeklinde olup, haroşa tekniği uygulanarak bitirilmiştir.

Yıldız motifi Anadolu'da sıkça kullanılan motiflerden birisidir. Aydınlatıcı, bolluk bereket özelliğiyle birlikte bulunduğu yere şeytanın giremediğine dair halk inancı bu motife yaygınlık katmıştır (Pala, 2006:526).

Örnek Ürün Fotoğraf No: 76
Malzeme: Beş Şiş, Yün İplik
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Muska, Stilize Edilmiş Kuş

Fotoğraf: 76. Çocuk çorabı (H. Mengi)
Renkler: Siyah, Beyaz,
Ölçü: 9 Cm. Eninde, 31 cm. Boyunda
Yapım Yılı: 2010
Bulunduğu Yer: Seregül Atcı Çeyizi
Kullanıcı: Çocuk Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çocuk çoraplarında çok daha fazla renk olması düşüncesinin aksine, çorap süsleme bakımından oldukça sadedir. Çorabın burun kısmı muska motifi ile bezenmiş, topuk ve lastik bölümlerinde tek renk olarak beyaz kullanılmıştır. Çorabın parmak ucuna muska motifi yerleştirilerek kompozisyon oluşturulan örmenin alt taban kısmına verev şeklinde çizgiler işlenmiş, burun ucundaki üst ve alt taban bölümünü birbirinden ayıran iki sıra halinde bordür kullanılmıştır. Bordürlerin içi stilize edilmiş kuş motifleri ile bezelidir. Burun bitiş kısmı su yolu motifi ile tamamlanmış çorabın, diğer kısımları düz bir örme tekniği ile örülmüş, tek lastik tekniği uygulanarak çorap tamamlanmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 77
Malzeme: Beş Şiş, Yün-Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Koçboynuzu, Baklava, Göz

Fotoğraf: 77. Çocuk Çorabı (H. Mengi)
Renkler: Siyah, Beyaz, Yeşil, Kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 9 – 28 cm.
Yapım Yılı: 2007
Bulunduğu Yer: Vesile Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Çocuk Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çorabın lastik bölümü de dahil olmak üzere tüm çoraba süsleme yapılmıştır**.** Örmenin tamamı motifle süslenmiş olup, ana motif olarak koç boynuzu sıralı bir şekilde tercih edilmiştir. Koç Boynuzu motifi, bereket, güç, kuvvet ve erkeklik sembolü olarak anlamlandırılmıştır (Erbek, 2002: 30). Çorabın üst ve taban bölümlerini birbirinden ayıran bordür, stilize edilmiş kuş motifleriyle süslenmiştir. Çorabın alt kısmı parmak ucu ile topukta dahil olmak üzere verev şeklinde örülmüş, Örmenin bitiş kısmına siyah beyaz çizgiler uygulanarak, örme çift lastikle bitirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 78
Malzeme: Beş Şiş, Yün ve Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Bukağı, Koçboynuzu, Baklava, Göz

Fotoğraf: 78. Çocuk Çorabı (H. Mengi)
Renkler: Siyah, Beyaz, Yeşil, Kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 10 -30 cm.
Yapım Yılı: 2007
Bulunduğu Yer: Vesile Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Çocuk Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çorabın burun, topuk ve lastik bölümleri sade siyah renk tercih edilmiş, diğer bölümleri ise yoğun bir şekilde motiflerle bezenmiştir. Baklava motifinin içine ailenin devamlılığını simgeleyen bukağı motifi yerleştirilmiştir. Bukağı atların belirli bir yerde kalmalarını sağlayan halkalı zincirdir.

Bukağı motifi, sonsuza kadar aile birlikteliğini ifade eder. Anadolu kültüründe aile kurumunun sürekliliğini ve birlikteliğini sembolize etmesi açısından kullanılan bir motiftir (Sevim ve Canay, 2013: 64). Örme çorapta, motiflerin başlama ve bitiş kısımlarına koçboynuzu ve göz motifleri konularak kompozisyon oluşturulmuş örmenin lastik kısmı çift lastik tekniğindedir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 79
Malzeme: Beş Şiş, Yün-Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Stilize Edilmiş Kuş

Fotoğraf: 79. Çocuk çorabı (H. Mengi)
Renkler: Beyaz, Kahve
Ölçü: (En-Boy) 10- 30 cm.
Yapım Yılı: 2005
Bulunduğu Yer: Şengül Cano Çeyizi
Kullanıcı: Çocuk Çorabı
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çorabın parmak ucu ve topuk kısmı sade bırakılıp, diğer kısımlar tamamıyla stilize edilmiş şerit şeklinde kuş motifleri ile örülmüştür. Türk motif kültüründe kuş, keyif ve sevgi ve özgürlüğün sembolüdür. Diğer taraftan kuş; güç ve kuvveti de ifade eder (Konuk, 2009: 172). Çorabın başlık kısmı çift lastikle örülmüş olup, lastik arasına kuşak şeklinde renk atılmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 80
Malzeme: Beş Şiş, Yün-orlon ip
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Çift Burma Örneği

Fotoğraf: 80. Çocuk Çorabı (H. Mengi)

Renkler: Beyaz,

Ölçü: (En-Boy) 9 -30 cm.

Yapım Yılı: 2007

Bulunduğu Yer: Vesile Mengi Çeyizi

Kullanıcı: Çocuk Çorabı

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çorabın parmak uç kısmından parmakların bitiş noktasına kadar düz bir örme tekniği uygulanmış ve sadece beyaz rengi kullanılmıştır. Örmenin diğer bölümleri çift burma örneği lastik kısmına kadar devam etmiş, çorabın başlık bölümünde tek lastik tekniği uygulanarak örme bitirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 81

Malzeme: Beş Şiş, Yün-Orlon İplik

Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme

Motif: Pıtrak, Göz, Tekli Burma Örneği

Fotoğraf:81. Çocuk çorabı (H. Mengi)

Renkler: Beyaz, Siyah, Kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 8-25 cm.
Yapım Yılı: 2007
Bulunduğu Yer: Yasemin Nur Koşik çeyizi
Kullanıcı: Çocuk Çorabı
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çoraba sıra halinde boydan saç bağı motifi uygulanmıştır. Yöresel adıyla çılbend motifli çorabın burun kısmına pıtrak motifi uygulanmıştır. Alt taban kısmı topuk da dahil düz örme yapılmıştır. Çorabın burun bölümü, topuğun etrafı, tekli burma örneği yöre kadınları tarafından adlandırılan jik tekniğinde örülmüştür. Çorabın başlık bölümü tek lastik tekniği uygulanarak bitirilmiştir.

4. BÖLÜM

IĞDIR YÖRESİ EL ÖRME PATİKLER

4. PATİK

El örmesi patik, çorap üzerine veya doğrudan ayağa giyilen, ayak bileği dâhil ayağın bütününü saran, konçsuz bir giyimdir (Özkahveci, 2001:12). Yöreden yöreye renk ve motif özellikleriyle farklılık gösteren patik; burun, taban, ayak çevresi (yan) ve topuk bölümlerinden oluşmaktadır (Fotoğraf 82.). Burun bölümü; patiğin parmaklara geldiği yerdir. Ayak çevresi, ayağın iç ve dış yan bölümüdür. Taban, patiğin parmak altından başlayıp topuğunda dahil olduğu bölgedir.Topuk ise taban ve yan bölümlerin birleştiği noktadır (Çiçek, 2015: 43). Teknik olarak, beş şiş kullanılarak örülen patiklerde dikiş kullanılmaz. Burundan başlayıp ayak bileğine kadar örülen alana kadar ilmek çıkarılarak alt taban örülür. Uygulama taban kısmından da ilmek çıkartılarak, yan kenarlar ve topuk kısmı tamamlanır (Soysaldı ve Çolak, 2018: 1202-1203). Patik; günlük olarak, evde ayağa giyinmek için örülen bir giyim parçasıdır ve çoraptan daha kısadır. Kış şartlarında ev içerisinde bir tür koruyucu giysidir.

Patik örücülüğü, çorap örmelerine göre daha kolay olduğundan çoraplara nazaran daha yaygındır. Patiklerin kolay bir giyilmesi, malzeme ve zaman tasarrufundan dolayı patik örücülüğü daha çok tercih edilmiştir (Çiçek, 2015: 15).

Geçmiş dönemlerde Iğdır yöresinde patik örücülüğü kış gecelerinin temel uğraş alanlarından birisi niteliğindeydi. Yetişkin kız çocuklarının çeyizlerine hazırlık mahiyetinde sayısal anlamda belirlenen hedefe ulaşılıncaya kadar her renk ve motifte patikler örülmekteydi.

Iğdır yöresinde bir genç kızın baba evinden getirdiği çeyizler içerisinde ilk gösterilecek çeyizlikler el örmeleri olarak bilinir. Bu sayede evlenen kişinin çevresiyle olan ilişkileri de çeyizi üzerinden değerlendirilir. Çünkü çeyiz bir tür yakın akrabalarla ortaklaşa hazırlanarak yapılır.

4.1.Iğdır El Örme Patikleri

Iğdır yöresinde evlenecek yaşa gelen bir kızın çeyizinde en az 10 ile 15 arasında değişen sayıda el örme ip patik bulunmaktadır. Patikler kış günlerinde çorap üzerine koruyucu bir giysi olarak kullanılmakla birlikte çoğu ören kimsenin yöre tabiriyle yadigârı (hatırası) olarak görüldüğünden, patikler sınırlı sayıda giyilir, patik sahibi kadın tarafından bohçalarda yada sandıklarda kendi çocuğunun çeyizi için saklanır. Zaman zaman çeyizlerdeki örme ürünler çıkarılarak komşu ya da akrabalarla paylaşılır. Hediye olarak örülen patiklerle ölen kimse anılır.

4.2. Patik Örme Teknikleri

Patik burunu, bilek, taban ve topuk bölümlerinden oluşan patik burun kısmından başlanılarak örülür (Fotoğraf 83.). Burun kısmından başlanılan örme ayağın üst bilek kısmından ki parçaya bölünerek bilek kısmı açıkta kalacak şeklinde devam edilir. Topuk kısmı farklı teknikler uygulanarak ya düz kesim, ya da topuk kısmı ilikler üç şiş üzerine alınarak üç guruba ayrılır. Orta guruptaki ilmekler örüldükçe sağındaki ve solundaki ilmeklerle birleştirilir. Bu işleme çorabın topuk kısmındaki sağ ve soldaki ilmekler bitene kadar devam edilir. Topuk kısmı örüldükten sonra örme bitirilir. Daha sonra bilek kısmı tercihe göre tığ ile de süslemeler yapılır.

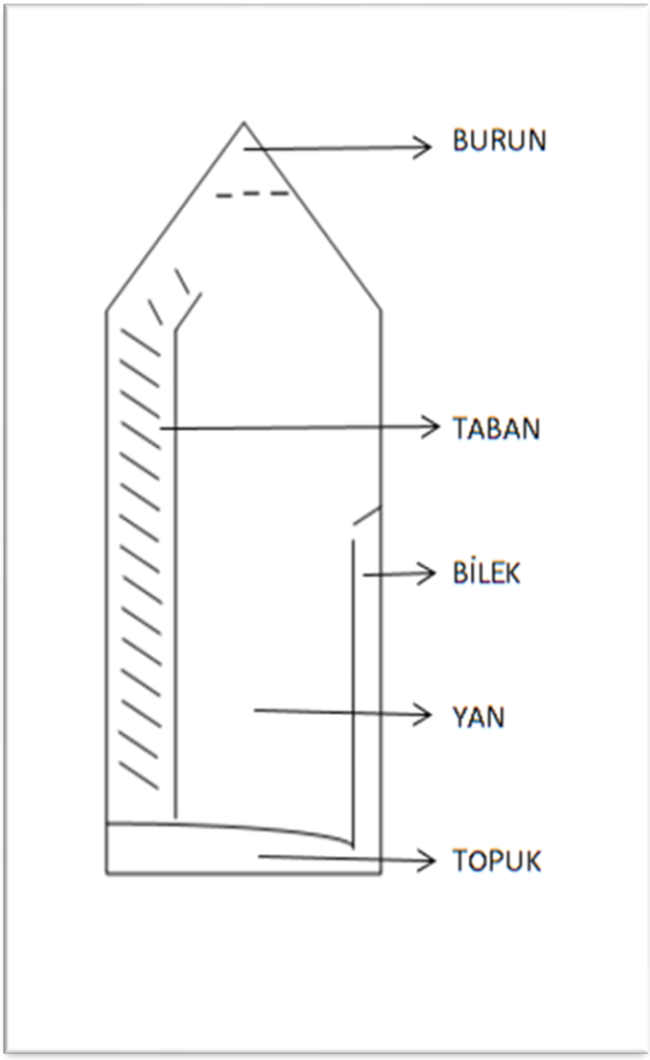

Fotoğraf: 82. Patiğin Bölümleri

Fotoğraf:83. Patik örme, (H.Mengi)

Patik örmeye ilk önce iki şiş üzerinde ilmekler atılarak başlanılır (fotoğraf 84-85.) . İlmekler tek kat iple atılır. İki şiş üzerine 8 ilmek atıldıktan sonra diğer işleme geçilir.

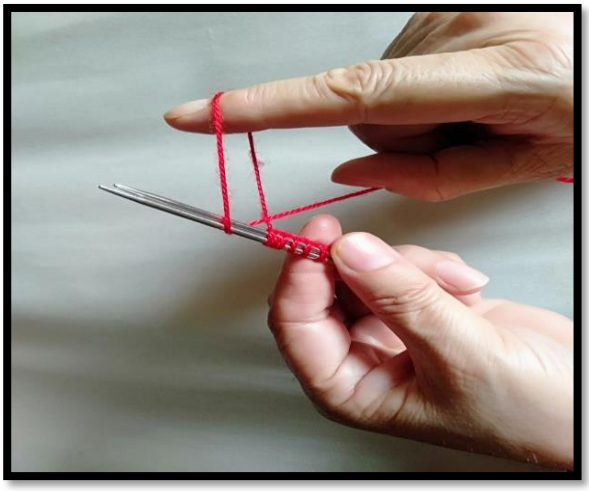

Fotoğraf:84. İlmek atma

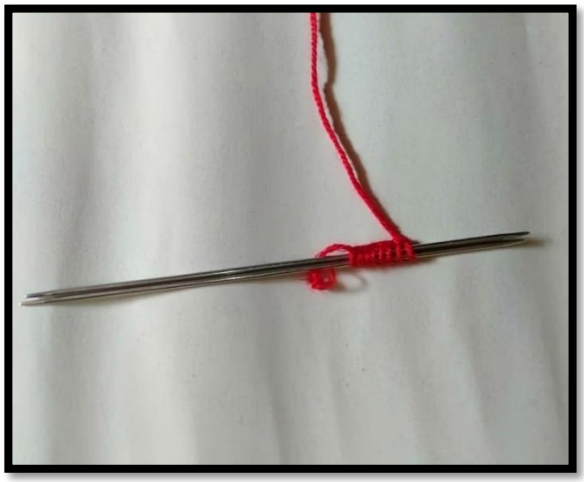

Fotoğraf:85. İlmek atma

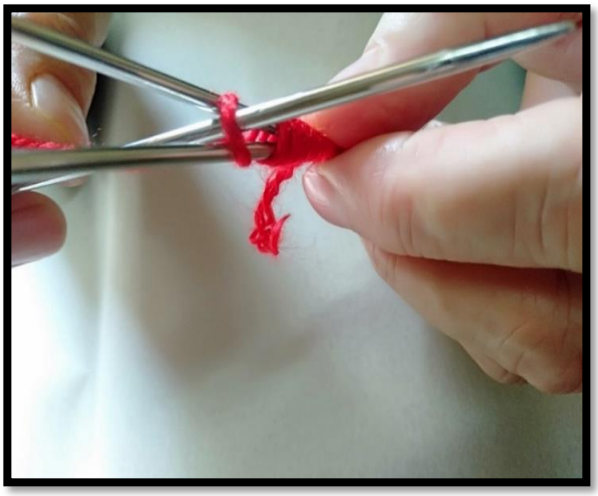

Fotoğraf: 86. Üç şiş kullanımı

İki şiş üzerine atılan ilmeklerden sonra üçüncü şiş (fotoğraf 87.) iki şiş arasından ip atılarak ikinci bir ilmek oluşturulur. Bu işlem diğer ikinci şiş üzerinden aynı sayıyla sekiz ilmekle yapılır. Böylece toplam her iki şiş üzerinde 16 ilmek oluşturulmuş olur.

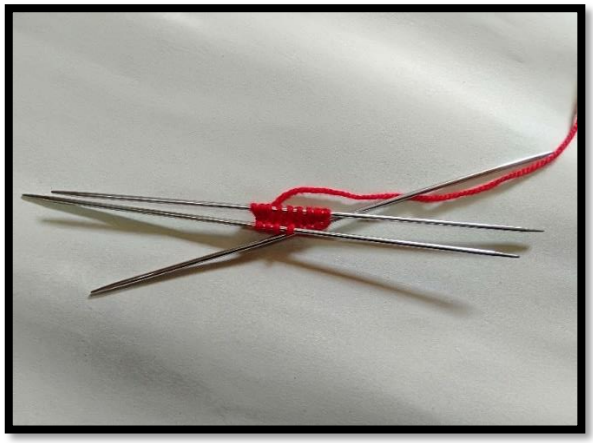

Fotoğraf: 87. Üç şiş kullanımı

İki şiş üzerinde tamamlanmış olan ilmekler örmeye başlanılır. Örmeye başlanılan patik kenarlardan arttırılarak ilmekler diğer dört şiş üzerinde eşit bir şekilde paylaştırılır.

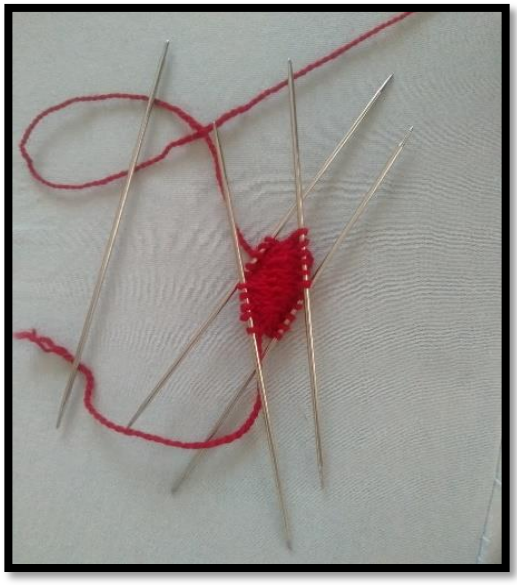

Fotoğraf: 88. Dört şiş kullanımı (H.Mengi)

Dört şiş üzerine paylaştırılan ilmekler parmak bitimine kadar yanlardan arttırılmaya devam edilir (fotoğraf 88.). Arttırılan ilmekler istenilen sayıya ulaştıktan sonra arttırma işlemi bırakılır ve düz dokumaya geçilir.

Fotoğraf: 89. Patiğin ortadan ayrılması (H. Mengi)

Patik örme istenilen ölçüye varıldıktan sonra bilek kısmı için dokuma ortadan ayrılır(fotoğraf 89.). Bilek için ayrılan kısım bir miktar örülerek topuk kısma geçilir. Patik örmedeki topuk kısmının diğer bir tekniği ise ilmeklerin dörtte biri (1/4) örmenin ortasından topuğu oluşturmak için bölünür (fotoğraf 90-91.). Topuk için ayrılan kısım örülmeye başlanılır. Örmenin her sırasında sağındaki ve solundaki şişler üzerinde bulunulan ilmeklerle birleştirilerek, ilmekler toparlanılır. Bu işlem topuk için ayrılan ilmeklerin sağındaki ve solundaki ilmekler bitene kadar devam edilir.

Fotoğraf: 90. Patik topuk bölümü örme. (H.Mengi)

Fotoğraf:91. Patik topuk bölümü örme. (H.Mengi)

Patik topuk kısmına kadar örüldükten sonra örgüde kesme işlemi başlanılır. Örgüdeki kesim tekniği şiş üzerinde bulunan ilmekler ikişer bir şekilde alınarak tek ilmek oluşturulur. Bu işlem ilmekler bitene kadar tekrar edilir.

Fotoğraf: 92. Topuk bilek kısmı örme (H.Mengi).

Patiğin topuk kısmı dokunulup bittikten sonra kesim işlemine geçilir (fotoğraf 93-94.). Kesim işleminde iki ilmek tek seferde olacak şekilde şiş üzerine alınarak dokunulur ve tek ilmek olur. Bu işlem ilmekler devam edilene kadar tekrar edilir.

Fotoğraf:93. Topuk kısım birinci teknik. (H. Mengi)

Fotoğraf:94. Topuk kısım ikinci teknik. (H.Mengi)

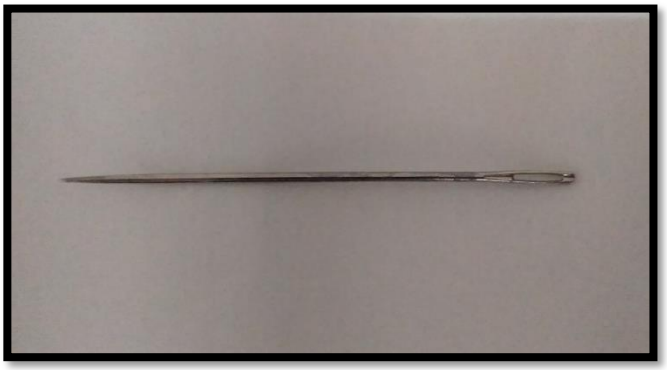

Fotoğraf: 95. Dikiş iğnesi

Fotoğraf:96. Patik örme dikimi (H.Mengi).

Patikte kesim işlemi tamamlandıktan sonra aynı renk iplik el dikiş iğnesine (fotoğraf 95.) geçirilerek örme dikilir (fotoğraf 96.).

4.3. Iğdır Yöresi Patik Kataloğu

Örnek Ürün Fotoğraf No: 97

Malzeme: Beş Şiş, Yün ve Orlon İp

Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksilterek Kesme

Motif: Kurt Ağzı, Muska

Fotoğraf: 97. Patik; Ön ve Yan Görünüm (H.Mengi)

Renkler: Kahve, Yeşil, Mavi, Kırmızı

Ölçü: (En-Boy) 10- 25 cm.

Yapım Yılı: 1990

Bulunduğu Yer: Hatice Mengi Çeyizi

Kullanıcı: Kadın

Form Ve Özellikleri: Patik, parmak ucundan başlanılarak sağlı sollu düz şerit şeklinde bordürlerle örülmüştür. Bordürün orta kısımlarına muska motifi, uç bölümle bilek kısmına kadar kurt ağzı motifi ve uç bitiş kısmında ise su yolu motifi işlenmiştir. Patiğin alt kısmı yörede sıkça kullanılan verev şeklinde tasarlanarak, bilek kısmına ise ajur tekniğinde içe doğru katlanarak şekil verilmiştir. Kurt ağzı motifine kaynaklık eden kurt; iyimserliğin ve

korunmanın sembolüdür. Motif korunma özelliklidir. Diğer taraftan muska motifinde koruyuculuk özelliği kullanılmıştır. Anadolu motif kültürü içerisinde rengi ve biçimi gözü andıran her nesne, nazarı uzaklaştırıcı muska olarak kullanılmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 98
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Tarak, Muska

Fotoğraf:98. Patik; Ön ve Yan Görünüm (H.Mengi)

Renkler: Yeşil, Siyah, Pembe
Ölçü: (En-Boy) 10 -26 cm.
Yapım Yılı: 1990
Bulunduğu Yer: Hatice Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Kadın
Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Yeşil renk üzerine kompozisyon oluşturulan patik, parmak ucundan topuğun başlama noktasına kadar düz bir şerit halinde bordürlenmiştir. Örmenin kenarlarında muska motifleri ve orta

kısmına ise tarak motifleri ile kompozisyon oluşturulmuş, patiğin alt bölümü topukta dahil olmak üzere verev şeklinde çizgilerle süslenmiştir. Bilek kısmı haroşa tekniği uygulanarak bitirilmiştir.

Anadolu motif kültürü içerisinde parmak ve tarak motifleri birbirine yakındır. Sayısal anlamda üçlü, beşli, yedili sayılar kullanılarak örülür. Kullanıldıkları yerlere göre ise parmak, veya tarak isimlerini alırlar. Tarak motifi, evlilik, bolluk, bereket ve korunmayı ifade eder Tarak motifi elin gücünü kullanarak kuvvet ve kudretinde simgeler.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 99
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Küpe, Göz, Stilize Edilmiş Kuş

Fotoğraf: 99. Patik; Ön ve Yan Görünüm (H.Mengi)

Renkler: Beyaz, Yeşil, Bordo, Pembe
Ölçü: (En-Boy) 11-24 cm.
Yapım Yılı: 1990

Bulunduğu Yer: Hatice Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Kadın
Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Beyaz zemin üzerine yeşil ve turuncu rengi kullanılarak süsleme oluşturulmuştur**.** Örmeye parmak ucundan başlanılmıştır. Örmede parmak ucundan topuk kısmına kadar düz çizgiler tercih edilmiş, kenar bordüründe stilize edilmiş kuş motifleri, orta kısımda küpe motifleri ve bileği saracak şekilde de göz motifleri kullanılmıştır. Patiğin bilek kısmı yeşil ve beyaz ipler kullanılarak haroşa tekniği ile bitirilmiştir.

Küpe motifi çoğalmayı sembolize eder. Anadolu'da kızların küpe takması bir tür evlilik çağına geldiği şeklinde bir ilan olarak da değerlendirilmektedir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 100
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Eli Belinde, Baklava

Fotoğraf:100. Patik; Ön ve Yan Görünüm (H.Mengi)

Renkler: Sarı, Mavi
Ölçü: (En-Boy) 11-24 cm.
Yapım Yılı: 1985
Bulunduğu Yer: Şengül Cano Çeyizi
Kullanıcı: Kadın
Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Patikte sadece iki renk kullanılmış olup, üst üste eli belinde motifi ve bilek kısmının etrafında ise muska motifi ile bezenmiştir. Parmak ucundan topuk kısmına kadar düz bir şerit şeklinde bordür, alt kısım ise verev şeklinde örme yapılmıştır. Patiğin bilek kısmına haroşa tekniği uygulanmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 101
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Muska, Haç (Oğ Damgası)

Fotoğraf:101. Patik; Ön ve Yan Görünüm (H.Mengi)

Renkler: Beyaz, Yeşil
Ölçü: (En-Boy) 11- 24 Cm.
Yapım Yılı: 1985
Bulunduğu Yer: Şengül Cano Çeyizi
Kullanıcı: Kadın
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Patik süsleme oluşumunda iki renk tercih edilmiştir. Örmenin uç kısımdan bilek kısmına kadar motifler sıralanmıştır. Patiğin taban ve topuk kısmına damalı bir örme şekli verilerek, taban ve üst bölümü bir birinden ayıran düz şerit şeklinde bordür geçilmiş, patiğin bilek kısmı haroşa tekniğiyle bitirilmiştir. Patikte kullanılan Haç motifi örmelerde genelde figürlerin aralarındaki boşlukları doldurmada kullanılmaktadır. Haç motifi Anadolu örme kültüründe nazardan korunmak için kullanılmaktadır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 102
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Eli Belinde, Muska

Fotoğraf: 102. Patik; ön ve yan görünüm (H.Mengi)

Renkler: Sarı, Siyah, Mavi, Pembe, Turuncu
Ölçü: 11 Cm. Eninde, 24 Cm. Boyunda
Yapım Yılı: 1985
Bulunduğu Yer: Susan Şeyran Çeyizi
Kullanıcı: Kadın
Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Rengarenk bir görünüme sahip olan patiğin parmak ucundan başlanılarak üst üste sıralanmış eli belinde motifleri yerleştirilmiştir. Patik orta kısmını düz sarı ve siyah şeritlerle bezenmiştir. Motiflerin etrafı parmak ucundan bilek kısmına kadar düz bir bordür tercih edilerek alt kısımda ise verev şeklinde örülmüştür. Bilek kısmı siyah iplikle haroşa tekniği uygulanarak örme bitirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 103
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Kurt İzi

Fotoğraf: 103. Patik; ön ve yan görünüm (H.Mengi)

Renkler: Kahve, Su Yeşili
Ölçü: (En-Boy) 11- 24 Cm.
Yapım Yılı: 1990
Bulunduğu Yer: Hatice Mengi Çeyizi
Kullanıcı: Kadın

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Kahverengi üzerine mavi rengiyle süsleme oluşturulmuştur. Taban topuk bitimine kadar verev şeklinde örme yapılmış, patiğin üst ve alt taban kısmını birbirinden ayıran düz bir şerit şeklinde bordür tercih edilmiştir. Örmenin bilek kısmı kahve renkli iple haroşa tekniği örme yapılmıştır. Dokuma ve örme kültüründe kurt izi motifi Anadolu dokumalarında kurt izi, kurt ağzı, canavar ayağı gibi isimlerle adlandırılmaktadır. Bu motifler koruma amaçlı motiflerdir. Hayvancılıkla uğraşılan yörelerde bir tür değerli gördüğü hayvanlarını kurtlardan korunmak amacıyla kullanılmıştır (Erbek, 1988:8).

Örnek Ürün Fotoğraf No: 104
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Koçboynuzu, Küpe

Fotoğraf: 104. Patik; ön ve yan görünüm (H.Mengi)

Renkler: Beyaz, Siyah, Kırmızı, Yeşil
Ölçü: (En-Boy) 11 - 24 cm.
Yapım Yılı: 2005
Bulunduğu Yer: Hangül Mengü Çeyizi
Kullanıcı: Kadın

Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Beyaz renk üzerine kurulan süsleme oldukça sade bir özelliktedir. Patiğe bileğin lastik ağzından başlayarak kollar halinde sağlı sollu kırmızı ve yeşil renklerle koçboynuzu motifi yerleştirilmiştir. Patik burun bölümüne göz motifi, parmak ucunun sağ ve sol ucuna ise küpe motifi yerleştirilerek, kompozisyonda kullanılan motiflerin birlikteliğinde güç, kuvvet ve nazar temalarının verilmesi amaçlanmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 105
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Gül

Fotoğraf: 105. Patik; ön ve yan görünüm(H.Mengi)

Renkler: Sarı, Siyah, Kırmızı
Ölçü: (En-Boy) 11-24 cm
Yapım Yılı: 2004
Bulunduğu Yer: Iğdır
Kullanıcı: Vesile Mengi Çeyizi

Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Patik üzerine bitkisel motifle kompozisyon oluşturulmuştur. Patikte tek bir çeşit motif tercih edilerek örme yapıldığı görülmektedir. Parmak ucundan bilek kısmına kadar üst üste gül motifi ile bezenmiştir. Patiğin kenar bölümlerinde ince ve kalın bordürler şerit halinde kullanılmıştır. Alt taban bölümünde ise verev şeklinde örme yapılmıştır. Örmenin bilek kısmı iki renkte haroşa tekniği uygulanarak bitirilmiştir.

Patikte kullanılan gül motifinin tarihsel anlamda dayanağı çok eskidir. Tarihte gülün kullanımı 3000 yıl öncesine ait Mezopotamya'daki kil tabletler üzerinde rastlanmış Mısır, Çin ve Yunan gibi diğer toplumlarda da, devam ettiği görülmüştür (Çubukçu, 2017: 57).

Patikte kullanılan gül motifi; İslam inancının Anadolu motif anlayışına yansımasının sonuncudur. Gül, İslam kültüründe Peygamber Hz. Muhammed ile özdeşleştirilmiştir. Gülün kokusunu Hz. Muhammed'in terinden aldığına inanılmıştır (Açıl, 2015: 11). Bu nedenle güle ayrı bir değer verilerek dokuma ve örmelerde sık sık kullanılmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 106
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Yıldız, Göz, Damalı Muska

Fotoğraf: 106. Patik; ön ve yan görünüm (H.Mengi)

Renkler: Pembe, Siyah, Kırık Beyaz, Sarı
Ölçü: (En-Boy) 11 - 24 cm.
Yapım Yılı: 1985
Bulunduğu Yer: Susan Şeyran Çeyizi
Kullanıcı: Kadın
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Mor renginin hakim olduğu patikte siyah ve beyaz renkler motif renkleri olarak kullanılmıştır. Muska motifinin içine krem rengi ile çok kollu yıldız motifi, yıldız motifinin içerisine göz motifi yerleştirilmiştir. Taban ile üst bölüm arasına şerit şeklinde bordür oluşturulmuş, taban ise verev tekniğinde örülmüştür. Yıldızlı örmeler Iğdır yöresinde genelde damat tarafına hediye niteliğinde örülmektedir. Damat çoraplarında da yıldız motifli örmeler bulunmaktadır.

"Yıldız" motifi mutluluk ve bereketi simgeler. Altılı olanları "Süleyman Mührü" olarak da bilinir (Erbek, 1988:7).

Örnek Ürün Fotoğraf No: 107
Ürün Yöresel Adı: Çıl Bent
Malzeme: Beş Şiş, Yün İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Pıtrak, Çengel, Damalı Baklava

Fotoğraf: 107. Patik; ön ve yan görünüm (H.Mengi)

Renkler: Açık Pembe, Siyah, Mor
Ölçü: (En-Boy) 11- 24 cm.
Yapım Yılı: 1989
Bulunduğu Yer: Emine Bozkır Çeyizi
Kullanıcı: Kadın

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Açık pembe renk üzerine diğer renklerle süsleme oluşturulmuştur. Patik üzerinde bereket anlamına gelen pıtrak motifi ana motif olarak kullanılmıştır. Diğer taraftan çengel ve pıtrak motifin içinde damalı baklava motifi yer almaktadır. Örmenin kenar kısımlarında düz bir şerit şeklinde bordür ve stilize edilmiş kuş motifleri tercih edilen patiğin; taban parmak ucundan başlayarak bilek kısmına kadar verev

şeklinde örme yapılmış, motifle bir bütünlük sağlaması adına bilek kısmından aşağı doğru verev şeklinde çizgilerle süslenmiştir.

Patik üzerinde bulunan çengel motifi; Anadolu'da halı ve kilimlerde sürekli olarak kullanılmaktadır. Çengel motifi kazalardan beladan korunmak için bir koruyucu etken olarak değerlendirilir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 108
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, İlmekleri Eksiltme
Motif: Akrep, Baklava, Göz

Fotoğraf: 108.Patik; ön ve yan görünüm (H.Mengi)

Renkler: Siyah, Beyaz, Kırmızı, Mavi
Ölçü: (En-Boy) 11- 24 cm.
Yapım Yılı: 2005
Bulunduğu Yer: Hangül Mengü Çeyizi
Kullanıcı: Kadın

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Yoğun bir süsleme özelliği bulunan patiğin, ana motifi akreptir. Bilek kısmının her iki tarafı damalı örülmüş, kenar kısımları ise düz şerit şeklinde bordür ve iki sıra halinde stilize kuş motifleri ile bezenmiştir. Taban bölümünde ise verev tekniğinde süsleme yapılmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 109
Malzeme: Beş Şiş, Yün Ve Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Kurt İzi, Muska

Fotoğraf:109. Patik; ön ve yan görünüm (H.Mengi)

Renkler: Beyaz, Mavi
Ölçü: (En-Boy) 11-25 cm.
Yapım Yılı: 1990
Bulunduğu Yer: Emine Bozkır Çeyizi
Kullanıcı: Kadın
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Mavi ve beyaz renklerle örülen patiğin parmak ucundan topuk kısmına kadar düz şerit şeklinde bordürler

işlenmiş, patiğin üst kısmı kurt izi ve muska motifleriyle, alt kısmı ise verev çizgilerle kompozisyon edilmiştir. Örmenin bilek kısmına haroşa denilen örme tekniği uygulanmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 110
Malzeme: Beş Şiş, Tığ, İğne, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Akrep, Göz, Stilize Edilmiş Kuş Motifi

Fotoğraf:110. Patik; ön ve yan görünüm (H.Mengi)

Renkler: Turuncu, Beyaz, Yeşil
Ölçü: (En-Boy) 11-24 cm.
Yapım Yılı: 1985
Bulunduğu Yer: Şengül Cano Çeyizi
Kullanıcı: Kadın
Form Ve Kompozisyon Özellikleri: Turuncu renk üzerine beyaz ve yeşil renklerinin birlikteliğiyle patik üzerine süsleme oluşturulmuştur. Patiğin parmak ucundan topuk arka bitimine kadar iki sıra halinde bordür ve bordürün

iç kısımlarında ise üst üste stilize edilmiş kuş motifleri bulunmaktadır. Patiğin üst kısmında, iki sıra halinde sekiz tane akrep motifi ve iç kısımlarında ise göz motifi kullanılmıştır. Örmenin alt kısmına verev uygulanmış, bitiş kısmı ise topuktan bileğe doğru düz örme tekniğiyle sonlandırılmıştır. Patiğin bilek kısmına süsleme yapmak amacıyla tığ ile zincir çekilmiş, tığ ile uçlarına ponpon işlenmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No:111
Ürün Yöresel Adı: Cengel
Malzeme: Beş Şiş, Orlon İp
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş, Artırma, Düz Örgü, İlmekleri Eksiltme
Motif: Çengel

Fotoğraf: 111. Patik; ön ve yan görünüm (H.Mengi)

Renkler: Kırmızı, Sarı
Ölçü: (En-Boy) 11- 24 cm
Yapım Yılı: 1985

Bulunduğu Yer: Sümbül Mengi Can Çeyizi

Kullanıcı: Kadın

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Patik sarı ve kırmızı renklerle örülmüştür. Sarı renk çengel motifinin rengi olarak kullanılmıştır. Taban bölümü verev şekli dokunmuş patiğin bitiş kısmı ise topuktan bileğe doğru düz örme tekniği uygulanarak sonlandırılmıştır.

5. BÖLÜM

ELDİVEN

5. ELDİVEN

Kısa bir tanımla eldiven; genelde yün iple örülen, kış şartlarından ve soğuktan ellerin korunması için yapılan el giysisidir. Anadolu'da yöreye ve bölgeye göre düz, nakışlı, parmaklı ve parmaksız şekilleri vardır.

Eldivenin tarihi süreciyle ilgili net olarak bilgiye rastlanmamıştır. Ancak insanların elbise dışında kalan ayak ve başın soğuga karşı korunması ihtiyacı el içinde geçerli olduğundan eldivende bir gereklilik olarak görülmüştür.

Kullanım alanına göre eldiven örmelerinde elin üşümemesi, elin dış etkilerden korunması, temel amaçtır. Türk kültüründe Selcuklu ve Osmanlı döneminde eldiven kullanımı malzemeyi elle hissetmek düşüncesinden dolayı ustalar açısından çok kabul görmemiştir. Eldiven kullanımı günümüzde kışın zor şartlarda görev yapan askerler tarafından yoğunluklu olarak kullanılmaktadır.

Bir kimsenin rüyada elinde eldiven olduğunu görmesi, önünde güzel ve mesut günlerin bulunduğuna delâlet eder. Bazı kere de eldiven görmek, yeni yeni kimselerle tanışmaya işarettir (Bursalı 1998:189). Bu nedenle ruyada eldiven gören kişiler geleceklerine dair kazanımlar yaşayacaklarını düşünürler.

Eldiven Anadolu'da türkülerinede konu olmuştur.

Bağ oldum bostan oldum
Ahbaptan dosttan oldum
Esmere gönül verdim
Dillere destan oldum
Aman aman esmerim
Seni candan severim

Eldiveni oyalı
Tırnakları boyalı
Gönül sana uyalı
Her zaman pişman oldum (https://tr.wikisource.org/)

Geçmiş dönemlerde Iğdır'ın yüksek kesimlerinde hayvancılıkla uğraşan kişiler için eldiven soğuğa karşı bir zorunluluk olduğundan sıkça kullanılmıştır. Günümüzde Iğdır iklim şartları diğer doğu illerine göre daha hafif geçtiğinden, geleneksel anlamda eldiven örmeciliği günümüzde çok nadirdir.

5.1. Eldiven Örgü Tekniği

Eldivenler bilek kısmından başlanılarak örülür. Bilek kısmı daha rahat giyinilmesi açısından tek lastik, çift lastik veya haraşo örgü tekniği uygulanır. Bilekten başlanılarak örülen eldivenler beş şişle dokunulur. Eldiven örülecek kişinin yaşına uygun olarak ilmek sayısı atılır. Tercihe göre bir miktar lastik tekniği örülür sonra ilmek sayıları arttırılır. Daha sonra uygulanılacak motiflere ya da uygulanacak örgü tekniklerine geçilir. Eldiven örülecek kişilerin parmaklarının kalınlığına göre ilmek sayıları bırakılır. Örgüde serçe parmak, yüzük parmağı, orta parmak ve işaret parmaklarının sınırları belirlenir. Sınırları belirlenen parmakların ilmekleri dört şiş yardımıyla ile tek tek örülülerek başlanılır. Parmaklar yeterince örüldükten sonra parmak uç kısımları ilmekler eksiltilerek ilmekler bitene kadar işlem devam edilir. Eldivenin, parmak, avuç içi, el sırtı ve bilekt bölümlerinden oluşmaktadır (fotoğraf 112-113.). Çocuk ve iş eldivenlerinde sadece baş parmak sınırı belirlenir. Kalan diğer kısım birlikte örme uç kısmına gelindiği zaman eksiltilerek bitirilir. Daha sonra başparmak örülerek bitirilmiş olur.

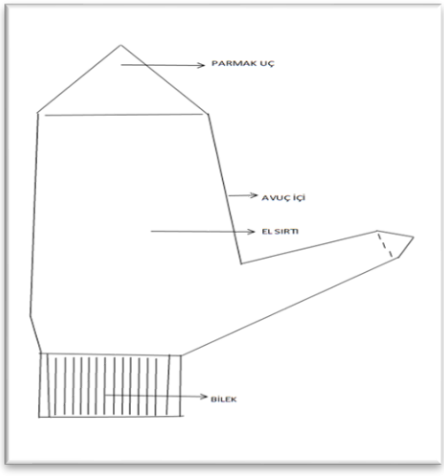

Fotoğraf: 112. Torba Eldivenin Bölümleri

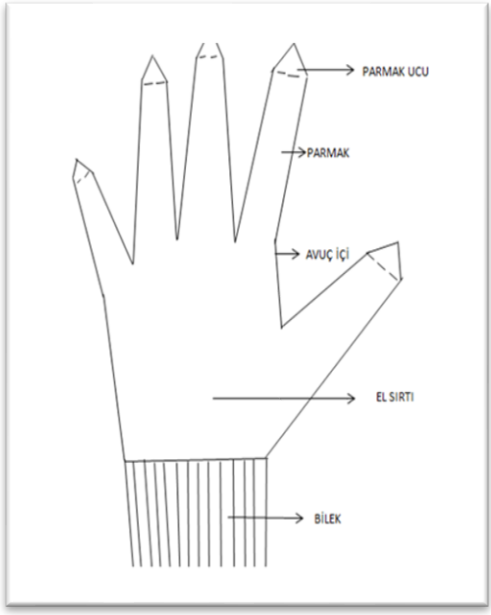

Fotoğraf: 113. Parmaklı Eldivenin Bölümleri

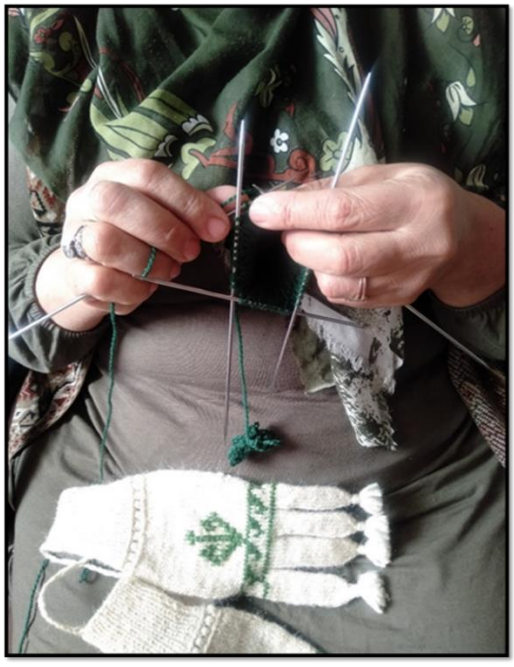

Fotoğraf:114. Eldiven örme.(H.Mengi)

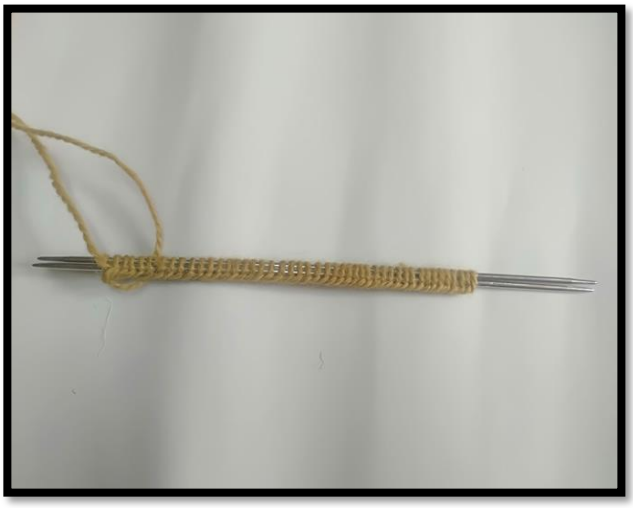

Fotoğraf: 115. İlmek atma aşaması.(H.Mengi)

Eldiven örme iki şiş üzerine ilmek atılarak başlanılır (fotoğraf 115.). Dokunulacak eldivenin büyüklüğüne göre ilmek sayısı atılır.

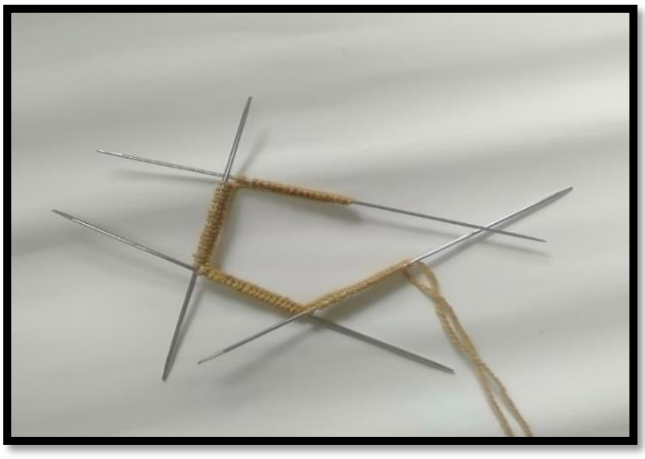

Fotoğraf: 116. Dört Şiş Üzerine İlmek Atma Aşaması. (H.Mengi)

Eldiven örme başlangıcında iki şiş üzerine atılmış olan ilmekler eşit şekilde dört şiş üzerine aktarılarak adeta örmenin temeli atılır(fotoğraf 116-117.).

Fotoğraf:117. Dört şişe beşinci şişin eklenme aşaması. (H.Mengi)

Dört şiş üzerine eşit sayılarla aktarılan ilmekler beşinci şişle örmenin ekseni etrafında dönülerek dokunulur.

Fotoğraf: 118. Baş parmak örülme aşaması. (H.Mengi)

Örme başparmak hizasına geldiğinde ilmeklerin daha rahat görünebilme açısından, başka bir renk iplikle başparmağın örüldüğü araç yardımıyla ilmekler iplik üzerine aktarılır(fotoğraf 118.).

Fotoğraf: 119. Parmakların örmeye geçiş aşaması. (H.Mengi)

Örme eldiven başparmak sınırı belirlendikten sonra, bir miktar örme yapılır. Diğer dört parmak hizasına gelindikten sonra ilmekler iğne yardımıyla farklı renkte bir iplik üzerine aktarılır. Daha sonra ayrılan ilmekler üç şiş üzerine aktarılarak, dördüncü şişle örme yapılır. Her bir parmak için ayrılan ilmekler sırasıyla örülür (fotoğraf 119-120.).

Fotoğraf:120. Parmak örme aşaması. (H.Mengi)

Eldiven örmede parmaklar istenilen uzunlukta örüldükten sonra parmak uç kısımları her iki tarafta olacak şekilde örülür. Böylelikle ilmeklerde eksilmeler meydana gelerek kesim işlemi uygulanmış olur.

5.2. Iğdır Yöresi Örme Eldiven çeşitleri

5.2.1. Yetişkin Eldiveni

Eldiven soğuk hava koşullarından korunma düşüncesiyle örülerek, ortaya çıkmış bir tür giyimdir. Doğu bölgesinde kış şartlarının sert ve soğuk geçmesinden dolayı insanlar ev dışında soğuktan korunmak için eldivenleri örmüşlerdir. Iğdır yöresinde yetişkin eldivenleri genelde beş parmaklı, motifli, ponponlu, farklı renkte ipliklerle örülmektedir.

5.2.2. Çocuk Eldiveni

Çocuk eldivenleri genelde iki parmaklı örülmektedir. Çocukların cinsiyetine göre iplik renkleri tercih edilmiş ve buna göre bezemeler yapılır(fotoğraf 126.).

5.2.3. İş Eldiveni

İş eldivenlerinin hızlı ve rahat örülebilmesi açısından, motif bakımından biraz daha sade tutulur. İş eldivenleri model bakımından iki parmaklı örülmektedir. İş eldiveninin iki parmaklı dokunmasının sebebi soğuk hava şartalarından dolayı parmakların bir arada kalarak sıcaklığını koruması amaçlanmaktadır.

5.2.4. Iğdır Yöresi El Örme Eldiven Kataloğu

Örnek Ürün Fotoğraf No: 121
Malzeme: Beş Şiş, Yün İplik
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, Eksiltme, Kapatma
Motif: Stilize Edilmiş Kuş Motifi

Fotoğraf:121. Erkek eldiveni (C. Polat)

Renkler: Kahve, Sarı
Ölçü: 13 x 30 cm.
Yapım Yılı: Bilinmiyor
Bulunduğu Yer: Ahmet Sazlı
Kullanıcı: Erkek
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Örmede iki renk tercih edilmiştir. Zemin rengi kahverengi, motiflerin renkleri ise, sarı olarak kullanılmıştır. Bilekten örmeye başlanan eldiven, tek lastik tekniğinde, lastik bitiminde ise ajur uygulanmıştır. Eldivenin sırt, avuç içi ve parmakların bir kısmı da dahil olmak üzere stilize edilmiş kuş motifleri ile bezenmiş, eldivenin parmak uçları

zemin renginden farklı olarak kompozisyona uyum sağlaması için sarı renkle örme yapılmıştır. Ponponların yapımında sarı ip kullanımı yapılmıştır. Iğdır yöresinde örülen eldivenlerde çorap ve patiklerde olduğu gibi yoğun süsleme özellikli eldiven örnekleri yoktur.

Örnek Ürün Fotoğraf No:122
Malzeme: Beş Şiş, Yün-orlon ip
Teknik: Beş Şiş İle Örülmüş Artırma, Düz Örgü, Eksiltme, Kapatma
Motif: Göz, Stilize Edilmiş Kuş Motifi

Fotoğraf: 122. Erkek eldiveni (H.Mengi)

Renkler: Yeşil, Beyaz
Ölçü: 12 x30 cm.
Yapım Yılı: 2010
Bulunduğu Yer: Ahmet Sazlı
Kullanıcı: Kadın

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Hakim renk olarak yeşilin kullanıldığı eldivenin başlama noktası olan bilek kısmı, rahat kullanım amacıyla tek lastik tekniği uygulanmıştır. Yörede "jig" olarak bilinen örme tekniği iki sıra halinde yapılmış, aralara ajur tekniğiyle örme yapılmıştır. Eldivenin geri kalan bölümleri düz olup, bilekten 4 cm sonra çember şeklinde göz motifleri oluşturulmuştur. Eldivenin baş parmak sınırı belirlenerek, 1 cm sonra el sırtı ve avuç içine çember şeklinde stilize edilmiş kuş motifi yapılmıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 123
Malzeme: Beş Şiş, Yün-orlon ip
Teknik: Şiş İle Örülmüş Arttırma, Beş Düz Örgü, Eksiltme, Kapatma
Motif: Çengel

Fotoğraf:123. Erkek eldiveni (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Yeşil
Ölçü: 11 X30 cm.
Yapım Yılı: 2009
Bulunduğu Yer: Özel Ticarethane
Kullanıcı: Erkek

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Eldivende zemin rengi beyaz renk olarak tercih edilmiştir. Başparmak ve serçe parmak hizasına sıralı şekilde çengel motifi yerleştirilmiş, eldivenin parmak uçlarına süs vermek adına beyaz ve yeşil ipliklerle ponponlar yapılmıştır. Örme bilek kısmından tek lastik tekniğiyle dokunmaya başlanmış, lastik bitiminden hemen sonra yeşil renkle jig adı verilen teknikle iki sıra halinde uygulamamıştır. Eldivenin el sırtı ve avuç içi çengel motifleri ile bezenerek, parmak uçları yeşil iplikle devam edilip örgü bitirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 124
Malzeme: Beş Şiş, Dikiş İğne, Yün İp
Teknik: Şiş İle Örülmüş Artırma Beş, Düz Örgü, Eksiltme, Kapatma
Motif: Eli Belinde, Suyolu

Fotoğraf: 124. Yetişkin eldiveni (C.Polat)

Renkler: Beyaz, Yeşil
Ölçü: 10 X 30 cm.
Yapım Yılı: 2012
Bulunduğu Yer: Hatice Mengi
Kullanıcı: Kadın
Form ve Kompozisyon Özellikler: Eldivenin lastik ağzı ajur yöntemiyle iki sıra halinde örülmüştür. Avuç içi ve el sırtına eli belinde motifleri iğne yardımıyla kanaviçe tekniği ile örülmüş, parmak diplerine iki sıra halinde suyolu motifi işlenmiştir. Parmak uçlarına ise, zemin rengi beyaz olan ipten ponponlar yapılmış, eldivenin bilek kısmı tek lastik tekniği ile örülmüştür.

Örnek Ürün Fotoğraf No:125
Malzeme: Beş Şiş, Orlon,
Teknik: Şiş İle Örülmüş Arttırma Beş, Düz Örgü, Eksiltme, Kapatma
Motif: Göz, Kuş

Fotoğraf: 125. Kız çocuk eldiveni (H.Mengi)

Renkler: Pembe, Yeşil
Ölçü: 8x16 em.
Yapım Yılı: 2007
Bulunduğu Yer: Hatice Mengi
Kullanıcı: Çocuk
Form ve Kompozisyon Özellikleri: Eldivenin genelinde ponponları da dahil pembe renk tercih edilmiş, başlama noktası olan bilek kısmına çift lastik örme tekniği uygulanarak örülmüştür. Yöre halkının nazara karşı bir önlem mahiyetinde çocuk örmelerinde bolca tercih edilen nazar boncuğunu temsilen, göz motifinin içerisine mavi iple bezeme yapılmıştır. Göz motifinin kötü bakışlara karşı bir önlem oluşturduğu inancıyla eldivene işlendiği düşünülmektedir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 126
Malzeme: Beş Şiş, yün, orlon
Teknik: Şiş İle Örülmüş Artırma Beş, Düz Örgü, Eksiltme, Kapatma
Motif: Çengel,

Fotoğraf:126. Çocuk eldiveni (H.Mengi)

Renkler: Mor, Beyaz
Ölçü: 8 X 15 cm.
Yapım Yılı: 2005
Bulunduğu Yer: Sevgi Elitaş
Kullanıcı: Çocuk

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Çocuk eldiven örmesinde eldivenin lastik kısmı iki renk ipten oluşturulmuş, eldiven zemini ile bezeme olarak kullanılan renkler birleştirilerek parmak uçlarına ponpon yapılmıştır. Örmede baş parmak diğer parmaklardan bağımsız olarak örülmüş, diğer parmakların birleştirilmesiyle yapılan "torba parmak modeli" ile parmakların bir arada kalıp ısılarını koruması amaçlanmıştır. Eldivenin bir tanesinin sırt kısımına tek bir çengel motifi yerleştirilmiştir.

Çengel motifi nazarla ilgili kullanıldığından çocuk giyim kuşamında geleneksel olarak yoğun bulunmaktadır. Diğer eldivenin sırt bölümüne ise, kişinin baş harfi olduğu düşünülen -H- harfi işlendiği görülmektedir. Genelde bu model eldivenler iş eldiveni ya da çocuk eldiveni olarak tercih edilmiştir.

6. BÖLÜM
PAPAK

6. PAPAK (BÖRK)

Soğuktan korunmak yada baş aksesuarı olarak kullanılan ve yörelere göre değişik isimler alan papak, kalpak, bere, börk kelimelerinin ortak özelliği baş giysisi olmalarıdır. Her dönem ve yöreye göre değişen kullanım ve teknik özellikler bakımından farklılık göstermektedir.

Türkçe papak kelimesi Azerice'de papaq, Türkmence'de papak biçiminde tanımlanmaktadır. Nogayca papak ya da papak börk olarak kullanılır. Kafkas Türk diyalektleri vasıtasıyla papak Rusçaya папаха (ya da папах) olarak geçmiştir (Eren 1999:324). Papak, kuzu postundan yada yün iple örülerek, yapılan uzun tüylü baş giysisidir. Kafkasya, Doğu Anadolu Bölgesinde sıkça kullanılır.

Çinliler kuzeyli kavimlerin başlarına taktıkları börk tipi giysilere "hu" (kuzeyli yabancı) başlığı" demekteydiler. Kuzey Asyalı kavimler, başlarını güneşe ve soğuğa karşı koruyan, kürk, deri, yün ve keçe börkler giymekte idiler. Milâttan önceki yüzyıllara ait Çin kabartmalarında Hun tasvirlerinin başlarında, Göktürkler'e, Uygurlar'a ait tanrı ve hükümdar heykellerinin tasvirlerinde börkler görülmektedir (Esin, 1992:327).

Arap toplumunun Sâmî geleneğinde erkeklerin başlarını örtmeleri esastı. Ancak câriyeler gibi köle erkekler de statüleri gereği başlarını örtemezlerdi. Hür erkekler kalensüve, takye, arakiye gibi adlarla anılan börk görünümünde kumaş veya keçe, külâh üzerine sarık sararlardı (Bozkurt, 1999:508).

Selçuklu sultanlarının tahta çıkarken giydikleri "külâh-ı Keykubâdî" adı verilen başlıkları, II. Tuğrul'un bir resminden anlaşıldığına göre, yumuşak ve şeritlerle başa bağlanan bir börk ile onun üzerine yapılan süslemelerden oluşmaktaydı (Esin,1999:327).

Gerek Selçuklu gerekse Osmanlı geleneğinde, her tahta çıkan hükümdar kendine ve saray mensuplarına mahsus yeni bir başlık şekli tayin ediyor ve bu şekil resmen ilân ediliyordu. Mevsim özelliklerine göre başa takılan aksesuar değişmekteydi (İşpirli 1999:511).

Anadolu'da her yörenin kendine has bir baş giysisi olmakla birlikte sıcak bölgelerde daha hafif ve ince baş giysisi kullanılmaktadır. Çok sert geçen kış aylarına karşı erkekler kendilerini soğuktan korumak amacıyla yünden örme papak ya da börk kullanmaktadırlar.

Halk inanışlarında başa giyilen herhangi bir şey makam mevki anlamında bir müjde gibi algılanmaktadır. Bir kimsenin rüyada başına herhangi bir şey giydiğini görmesi, hayır ile tâbir edilir. Eğer ehilse rüya sahibi memuriyete girer. Başlığı başından çıkardığını görmek, zarar ve ziyana işarettir (Bursalı 1998:79). Diğer taraftan Anadolu'da her konuda olduğu gibi papakla ilgili türkülerde vardır.

Başında kara papak
Ağaçlar açtı yaprak
Gel sarılak gel yatak
Ahırı kara toprak (hey)

Oy yandım yandım yandım
Yari yanımda sandım
Sözlerine aldandım
Cahildim pek aldandım (hey)

Elinde saz geliyor
Dağlara yaz geliyor
Kız sana peşin haber
Nişanlın vaz geliyor (hey)

Oy yandım yandım yandım
Yari yanımda sandım
Sözlerine aldandım
Cahildim pek aldandım (hey)

Sallandım indim bağa
Başım değdi yaprağa
Ne kız oldum ne gelin

Civan girdim toprağa (hey) (https://turku.sitesi.web.tr/)

İklim şartlarının sert geçtiği Kars, Erzurum, Ağrı gibi illerde yoğunluklu olarak kullanılan papak, bu şehirlere komşu olan Iğdır yöresinde de kullanılmaktadır. Özellikle kışın hayvancılık yapan kişiler, çobanlar ve açık havada çalışanlar papak kullanırlar. Papak yörede daha çok yaşlı kişilerin baş giysisi olarak bilinmektedir.

6.1. Iğdır Yöresi Papak Örme Tekniği

Papak, tığ, ikili örgü şişi ya da beş şiş ile örülmektedir. Geleneksel papak örme genellikle hayvanların kaburgalarından yapılan kemik tığ ile örülür. Kemik elin terlemesini önlediği için tercih edilir. Papak örme için, ilk olarak, tığa ip atılarak zincir tekniği ile başlanılır(fotoğraf 127.). Daha sonra istenilen ölçüde zincir çekilir.

Fotoğraf: 127. Zincir oluşturma

Örgüde istenilen zincir uzunluğuna ulaşıldıktan sonra zincirin her iki ucu birleştirilir.

Fotoğraf: 128. Daire oluşturma aşaması (H.Mengi)

Her iki ucu birleştirilen zincir sık iğne tekniği ile zincirin etrafı daire şeklinde örülür(fotoğraf 128.). Örülen örgü istenilen ülçüde aynı teknikle devam edilir.

Fotoğraf: 129. Göz bölümü açma (H.Mengi)

Örgü, boğazdan göz hizasına gelinceye kadar ölçülendirilir, göz hizasında tekrar zincir çekilerek göz bölümü açılır(fotoğraf 129-130.). Çekilen

zicir sayısı kadar sık iğne yuvası bırakılır ve zincir örmeyle birleştirilir. Birleştirilen zincirin devamında tekrar sık iğne tekniği uygulanır.

Fotoğraf: 130. Göz bölümü oluşturma (H.Mengi)

Göz sınırı berirledikten sonra istenilen ölçüde papağın tepe kısmına kadar örülmeye devam edilir(fotoğraf 131.).

Fotoğraf: 131. Tepe bölümünün örülmesi aşaması (H.Mengi)

Örme papak tepe kısmına kadar örüldükten sonra eksiltme yöntemine geçilir. Sık iğne yöntemiyle örülen papak her bir yuvası tek ilmek sayılır. Eksiltmede örme aşamasında iki yuva birden alınarak iki ilmek tek ilmek halini alır ve eksiltme başlanılır.

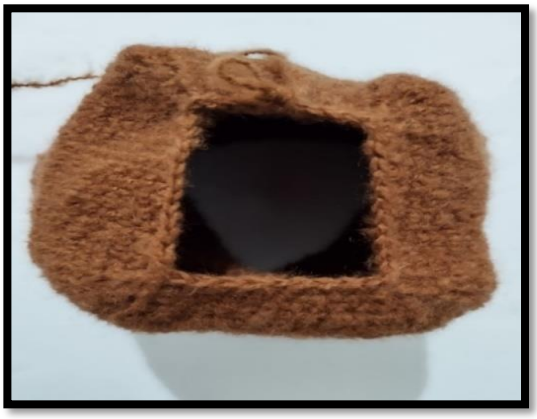

Fotoğraf: 132. Eksitme aşaması (H.Mengi)

Papak örmede uygulanmış eksiltme yöntemi örmenin dört kısmında uygulanarak devam edilir (fotoğraf 132-133.). Uygulanan bu eksiltme yöntemi tepeliğin daha çabuk toparlanmasını sağlamaktadır.

Fotoğraf:133. Eksitme son aşama (H.Mengi)

Örme papakta eksiltilen kısmın son aşamasına gelindiğinde bütün ilmekler bitirilerek ve örgü tamamlanmış olur. Biten örgünün tepe kısmının ponpon yapımına geçilir (fotoğraf 134-135-136-137.).

Fotoğraf: 134. Ponpon oluşturma

Papağın ponpon kısmı için ele ip sarılır. Ponpon için ele sarılan ip çıkartılır ve ortadan bağlanılır.

Fotoğraf: 135. Ponpon yapım aşaması

Ponpon için ortadan bağlanılan ip tekrar toparlanıp uç kısmı bağlanılır. Papak için hazırlanmış ponponun ucu makas yardımıyla kesilerek şekillendirilir.

Fotoğraf:136. Ponponun şekillendirilmesi

Fotoğraf:137. Ponpon hazırlama aşaması

Makas yardımıyla şekillendirilen ponpon hazır hale gelinerek iğne yardımıyla papağın tepelik kısmına dikilerek birleştirilir(fotoğraf 138.).

Fotoğraf:138. Ponpon hazırlama aşaması(H.Mengi)

Fotoğraf:139. Bitirilmiş papak (H.Mengi)

Fotoğraf: 140. Papagın başa giyilmiş hali (H.Mengi)

6.2.Papak Kataloğu

Örnek Ürün Fotoğraf No: 141

Malzeme: Yün

Teknik: Tığ İle Örülmüş, Zincir İle Başlama, Sık İğne Tekniği, Eksiltme, Kapatma

Motif:-

Renkler: Kahve Rengi

Ölçü: Boy 40 cm. çapı 60 cm.

Yapım Yılı: 2019

Bulunduğu Yer: Yusuf Mengi

Kullanıcı: Yetişkin

Fotoğraf:141. Papak (H. Mengi)

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Örme papak lastik kısmından zincir tekniği uygulanarak başlanılmış, örme bitene kadar sık iğne tekniği kullanılarak örülmüştür. Tek bir renk uygulanmış, papakta göz kısmı açılarak örülmüş olan örgü, boyun kısmına kadar indirilerek kullanılmaktadır.

Örnek Ürün Fotoğraf No:142

Malzeme: Yün

Teknik: Tığ İle Örülmüş, Zincir İle Başlama, Sık İğne Tekniği, Eksiltme, Kapatma

Motif: Zincir, Sık İğne Örme

Renkler: Kahverengi

Ölçü: Boy 35 cm. çapı 56 cm.

Yapım Yılı: 2011

Bulunduğu Yer: Delal Yiğitkan

Kullanıcı: Yetişkin

Fotoğraf: 142. Papak (D. Yiğitkan)

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Papak tek renk ile örülmüş, renk olarak kahverengi tercih edilmiştir. Papak lastik kısmı zincirle başlanılmış, sık iğne tekniğiyle devam edilmiştir. Papağın tepelik kısmına ponpon yerleştirilmiştir.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 143

Malzeme: Yün

Teknik: Tığ İle Örülmüş, Zincir İle Başlama, Sık İğne Tekniği, Eksiltme, Kapatma

Motif: Baklava

Renkler: Kahverengi, Beyaz

Ölçü: Boy 35 cm. çapı 56 cm.

Yapım Yılı: 2010

Bulunduğu Yer: Ahmet Sarı

Kullanıcı: Yetişkin

Fotoğraf:143. Papak (C.Polat)

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Kahverengi ve kirli beyaz renkleriyle örülen papağa baklava dilimi motifi yapılmıştır. Papak lastik kısmı zincirle başlanılmış sık iğne tekniğiyle devam edilmiştir. Papağın tepelik kısmına ponpon konulmamıştır.

Örnek Ürün Fotoğraf No: 144

Malzeme: Yün

Teknik: Tığ İle Örülmüş, Zincir İle Başlama, Sık İğne Tekniği, Eksiltme, Kapatma

Motif:-

Renkler: Kahve Rengi

Ölçü: Boy 35 cm. Çapı 56 cm.

Yapım Yılı: 2009

Bulunduğu Yer: Derviş Tekinşen

Kullanıcı: Yetişkin

Fotoğraf: 144. Papak (D. Tekinşen)

Form ve Kompozisyon Özellikleri: Papakta tek renk tercih edilerek kompozisyon örme yapılmıştır. Papak lastik kısmı zincirle başlanılmış, sık iğne tekniğiyle devam edilmiştir. Papağın tepelik kısmına ponpon yerleştirilmiştir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Geleneksel sanatlar içerisinde önemli bir yere sahip olan el örme sanatı, Anadolu kadınlarının ümidini, sevgisini, hüznünü, acısını, anlatmada sessiz bir yansıtma aracı niteliğindedir. Bu bağlamda, Anadolu kadını, kimseyle paylaşamadığını, içinde çözüme kavuşturamadığını, görsel öğelerle ifade etmeye çalışmış, toplumca kabul görmüş genel geçer motifler üzerinden ifadesini muhatabına anlatmıştır. Gerçek yaşamdaki güçsüzlüğü, dokuma ya da örmelerinde kullandığı bir motiften faydalanarak, kendi gücüne katmış, yaşadığı fakirliği bertaraf etmek için, bolluğa ve berekete olan inancını başka bir motif üzerinden ifade etmiştir.

Anadolu'nun hemen her bölgesinde yün el örmelerinin çeşitlerini görmek mümkündür. Özellikle hayvancılığın yoğun olduğu Doğu Anadolu, İç Anadolu, Güneydoğu ve Akdeniz Bölgesi yün el örmelerinde başta gelen bölgeler arasındadırlar. Doğu Anadolu bölgesinde Hakkari, Van, Erzurum, Kars, Iğdır yün el örme örneklerinin en yoğun görüldüğü illerdir. Bu iller içerisinde sıcak bölgelerdeki yün el örmeler teknik olarak daha ince, süsleme özellikleri bakımından daha zengindir. El örme yünler soğuk illerde ise kalın örgülü ve bezemeler ise daha azdır. Sıcak gölgelerde çoraplar görsel özellikleriyle ön planda olup, çoraplar boydan boya bezemelidir. Diğer taraftan soğuk bölgelerde çoraplar daha kalın örülmekle birlikte bezemeler çorap parmak uçlarında yoğunlaşmaktadır.

Doğu Anadolu bölgesinin önemli yerleşim alanlarından biri olan Iğdır; el örme geleneğinin en çok yaşandığı illerden birisidir. Birçok Doğu ilinde geçmişte uzun kış gecelerinde elektriğin olmaması, kitle iletişim araçlarının henüz kullanımda olmayışı gibi nedenlerden dolayı kadınların temel uğraş alanları dokuma ve örme üzerine olmuş, bu yaşam tarzı zamanla diğer yörelerde olduğu gibi Iğdır'da da gelenek haline gelmiştir. Iğdır'a yakın bölgeler içerisinde Erzurum'da kişisel giyimde kullanılan çorap ve eldivenlerde çok fazla süsleme özelliği kullanılmamıştır. Diğer taraftan coğrafi, iklim ve kültürel özellikler itibariyle Ağrı ve Ağrı'nın ilçesi olan Doğubayazıt'a örgü tekniği, renk ve motifler bağlamında çok büyük benzerlikler görülmektedir. Bölgenin aşiret kültürüyle yoğrulan akrabalık bağlarının etkisiyle dokuma ve örme alanında benzerlik oldukça fazladır. Iğdır'ın geçmiş yıllarda uzun süre Kars'ın bir ilçesi olması nedeniyle Iğdır'da var olan Azeri kültüründen dolayı

kullanılan motiflerin büyük bir bölümünde Kars bölgesinde görülen çorap dokumalarının motif benzerlikleri görülmektedir. Iğdır'a komşu illerde çorap gündelik giyilmek için dokunurken, Iğdır yöresinde yün çoraplar çeyiz için örülmüştür. Yaşlı kadınlar tarafından torunların çeyizlerine yönelik olarak örülen çorap, eldiven, patik giyimden ziyade örenin hatırası adına saklanmaktadır. Bunun nedeni, Iğdır'ın halk dilinde doğunun Çukurova'sı olarak adlandırılması ve kışın çok sert geçmiyor olmasıdır.

Bu çalışma içerisinde Iğdır yöresine ait çorap, patik, eldiven ve papak örneklerinin olduğu toplam 45 adet el örme örneği bulunmaktadır. Çorap örneklerinde düz örgü, desenli örgü, lastikli örgü ve haroşa örgü teknikleri yoğunluklu olarak kullanılmıştır. Çorapların desenlerinde sıklıkla geometrik bezeme kullanılmaktadır. Birkaç örnekte ise bitkisel desenli örneklere rastlanmıştır. Araştırmada; geometrik motifler içerisinde koç boynuzu, kuş, akrep, elibelinde, su yolu, göz motifleri sıklıkla kullanılmıştır. Bitkisel bezeme türü çorap örneklerinde gül, pıtrak, motifleri yoğunluklu olarak verilmiştir. Üzerinde inceleme yapılan çoraplarda kullanılan renklerde siyah, beyaz, yeşil, pembe, kırmızı, mavi, yeşil, koyu kahverengi, turuncu ve sarı renkleri tercih edilmiştir. Çoraplarda en fazla 3-4 renk kullanıldığı görülmektedir. Çorapların bütününde kahverenginin ağırlıklı olarak kullanıldığı, parmak ucunda bezemelerin yoğunlaştığı görülmektedir. Geçmiş yıllarda el emeği, göz nuru ile örülen çorap, patik ve eldivenler kullanım alanlarına göre tasarlanmıştır. Erkekler için kullanılan renk ve motifler ile kadınlar ve çocuklar için örülen çoraplarda kullanılan renk ve motifler farklılıklar göstermektedir.

Iğdır yöresinde örülen patik ve eldiven örneklerinde geometrik özellikli motifler yoğun olarak, görülmektedir. Patik ve eldiven örmelerinde en çok kullanılan renk siyah, en az kullanılan ip rengi ise yeşildir.

Örmelerde elibelinde ve koç boynuzu motifleri sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle patiklerde renk çeşit yoğunluğu görülürken, eldivenlerde son derece sınırlı renklerle örme yapıldığı tespit edilmiştir. Örme örnekleri içerisinde eldiven örücülüğünün tamamen kaybolduğu, yün çorap örücülüğünün nadirde olsa kırsal alanlarda devam ettiği, patik örücülüğünün ise kırsal ve şehir merkezinde bir gereklilik olarak evlerde kullanılmaya devam edildiği tespit edilmiştir. El örmeleri içerisinde kaybolmaya yüz tutmuş bir örme sanatı olan papak sadece çobanların kullandığı baş giysisi haline gelmiştir. Papak örnekleri

motif kullanımının en az olduğu örmelerdir. En çok kullanılan renk kahverengi en az kullanılan renk ise beyazdır.

Günümüzde değişen yaşam algısıyla birlikte, giyim kuşam unsurlarının değişmesi, seri üretim faktörü, yün ip örmeciligini zayıflatmıştır. Anadolu kültürünün değerli bir miras olduğu düşüncesinden yola çıkılarak, toplum kimliğini barındıran el sanatlarına kurum, kuruluş ve ilgili derneklerce sahip çıkılması gerekmektedir. El örmesi çoraplara ev aksesuarı olmaktan ziyade gelecek kuşaklara ulaştırılması gereken bir belge gözüyle bakılmalıdır. Geleneksel özelliklerinin bozulmadan farklı tasarımlarla birlikte gündelik giyimin bir parçası olarak kullanıma yönelik çalışmaların yapılması el örmesi çorap, patik, papak ve eldiven giysilerinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacaktır.

İNDEKS

Ağrı, 1, 2, 124, 136
Ağrı Dağı, 1, 2
Akrep, 46, 47, 52, 53, 57, 58, 103, 105
Aksaray, 28
Anadolu, i, ii, 1, 2, 4, 5, 22, 23, 24, 28, 42, 43, 45, 47, 48, 51, 58, 62, 65, 73, 76, 92, 93, 94, 96, 98, 100, 108, 122, 123, 136, 138, 142, 143, 144, 145, 146
Azerbaycan, 1
Balıksırtı örneği, 48, 49, 50, 53, 69
Balıksırtı Örneği, 50, 55, 58, 68, 69
Bukağı, 71, 75, 76, 145
Canavar Ayağı, 65, 67
Cavit Polat, 3, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 57, 59, 60
çengel, 52, 69, 102, 103, 107, 117, 121
Çengel motifi, 69, 103, 121
çeyiz, i, 2, 39, 80, 137
Çeyiz, 8, 39
Çin, 4, 100, 122
çorap, i, 3, 4, 10, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 37, 38, 39, 46, 47, 48, 49, 51, 54, 55, 64, 67, 68, 70, 74, 80, 81, 115, 136, 137, 138
Çorap, 10, 22, 24, 26, 27, 33, 35, 36, 37, 38, 41, 43, 46, 54, 55, 56, 63, 64, 72, 73, 137, 143, 144
damat, 22, 24, 28, 38, 39, 70, 101
dantel, 3
Dede Korkut, 24
ehlibeyt, 24
Ejder, 51, 64
eldiven, i, 3, 4, 10, 30, 108, 109, 113, 115, 121, 137, 138
Eldiven, 108, 109, 110, 111, 114
eli belinde, 51, 54, 56, 95, 97, 119, 137
Eli Belinde, 50, 53, 55, 61, 66, 94, 96, 118
Erzurum, 124, 136, 142
gelinlik, 39, 71
Göz, 41, 44, 45, 46, 47, 52, 53, 54, 55, 57, 59, 63, 69, 71, 74, 75, 78, 93, 100, 103, 105, 116, 119, 120, 125, 126
göz motifi, 44, 45, 52, 64, 72, 99, 101, 106
gül motifi, 100
Hatice Mengi, 3, 42, 46, 61, 62, 64, 65, 70, 78, 79, 91, 92, 94, 98, 118
Heseidos, 3
hevring, 6
Hun, 122
Hurriler, 1
Hz. Muhammed, 100
Iğdır, i, ii, 1, 2, 3, 18, 28, 35, 38, 41, 46, 47, 62, 80, 91, 100, 101, 109, 114, 115, 117, 119, 120, 124, 136, 137, 142, 143, 145
İp, 3, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 28, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 80, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 116, 117, 118
İslam, 100, 143, 144
Kafkas, 122
kara koyun, 38
Karakoyunlu, 1
Kars, 1, 124, 136, 144
Kataloğu, 41
keçeler, 10

Kelep, 12, 13, 17
keribi, 44
kırkım, 5, 7
kırmızı çizme, 24
kırmızı kemer, 24
konç, 22, 27, 42, 44, 49, 57, 61, 62, 63, 65, 66, 67
koyun, 5, 38
Kuş motifi, 42
Kuş Motifi, 47, 105, 114, 116
Mezopotamya, 100
Mısır, 3, 22, 100
motif, i, 5, 24, 26, 28, 38, 44, 47, 49, 50, 51, 52, 55, 58, 60, 61, 66, 67, 69, 70, 73, 75, 77, 80, 92, 93, 100, 101, 102, 114, 136, 137, 138
Motif, 32, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 132, 133, 134, 135, 142
Muska, 41, 43, 45, 58, 61, 62, 66, 67, 68, 72, 73, 91, 92, 95, 96, 100, 101, 104
nazar, 26, 45, 99, 120
Nevruz bayramı, 2
Nuh Tufanı, 42
Orta Asya, 4, 22, 23, 24
Osmanlı, 1, 108, 122
oya, 3
örme, 2, 3, 4, 15, 17, 19, 22, 23, 24, 28, 33, 35, 38, 39, 42, 43, 44, 47, 48, 52, 56, 59, 61, 67, 69, 74, 75, 78, 79, 80, 81, 83, 86, 90, 95, 96, 97, 98, 100, 103, 105, 106, 107, 111, 113, 115, 116, 120, 123, 124, 127, 132, 136, 137
Örme, 3, 5, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 41, 47, 50, 63, 76, 80, 81, 83, 87, 88, 90, 110, 112, 113, 114, 118, 124, 127, 128, 132, 133, 135, 137, 142, 146
ÖRME, 22
Örücülük, 3, 142
papak, i, 3, 122, 123, 124, 127, 130, 132, 137
Papak, 3, 122, 124, 127, 129, 132, 133, 134, 135, 137, 144
parmak, 14, 20, 22, 29, 31, 32, 42, 43, 44, 46, 47, 53, 55, 56, 59, 60, 63, 66, 68, 69, 70, 74, 75, 77, 78, 80, 86, 91, 92, 93, 94, 97, 99, 102, 105, 106, 109, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 121, 136, 137
patik, i, 3, 4, 30, 80, 81, 85, 106, 137, 138
Patik, 80, 81, 83, 86, 87, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 137, 145
Patikler, 3, 80
Pazırık, 4, 22, 23, 143
pıtrak, 42, 46, 55, 59, 60, 79, 102, 137
Pıtrak, 41, 45, 54, 58, 59, 78, 102
pıtrak motifi, 42, 55, 79, 102
Ponpon, 128, 129, 130
rüya, 123
rüyada, 23, 108, 123
Sakalar, 1
Selçuklu, 122
Selçuklular, 1
Su, 43, 53, 98
suyolu motifi, 44, 119

şiş, 3, 19, 29, 30, 31, 35, 56, 57, 72, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 109, 111, 112, 113, 124
Şiş, 30, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 84, 85, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 111, 114, 116, 117, 118, 119, 120
teknik, i, 3, 5, 61, 88, 89, 118, 122, 136
textilis, 3
tığ, 3, 72, 81, 106, 124
Tokaç, 8
Türk, ii, 4, 22, 23, 24, 77, 108, 122, 142, 143, 144, 145, 146
Türkiye, 1, 2, 145
Türkmen gülü, 49
Urartular, 1
verev, 42, 43, 45, 47, 48, 50, 55, 57, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 72, 73, 74, 75, 91, 93, 95, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107
yıldız, 70, 73, 101
Yumak, 17, 18
Yunan, 3, 100
Yün, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 28, 33, 35, 37, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 77, 80, 91, 102, 104, 114, 116, 117, 118, 124, 132, 133, 134, 135

KAYNAKÇA

ARIKAN, B., & Soydemir, S. F., Çapar, L., Karakelle, A., & Çameli, T. (2017). *Antakya mobilyası "motiften koleksiyona". Antakya Mobilyacılığını Geliştirme Projesi* (ANMOGEP). İstanbul: Scala Matbaa.

ALİM, M. (1998). Doğu Iğdır Ovası'nda Doğal Çevre Sorunları, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

ATALAY, İ. (1982). *Toprak Coğrafyası,* İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları

AÇIL, B. (2015)." *Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler"*. FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, S. 5, s. 1-28.

ACIPAYAMLI, O. (1976.) *Zanaat Terimleri Sözlüğü***.** Türk Tarih Kurumu, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

AKPINARLI, H. F. (2007). "Türk Kilimlerinde Kullanılan Geometrik Bezemelerin Form İsim ve Kompozisyon Açısından Değerlendirilmesi", *II. Uluslararası Romanya'da Türk Kültürün İzleri Sempozyumu.* 11-23, Romanya.

AKPINARLI, H. F. ve Arslan, A. (2018). "*İç Anadolu Bölgesi Düz Dokuma Yaygılardaki Figürlü Bezemelerin İncelenmesi"*. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 22.

ATAY, A.(1987). *Örücülük.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

AKAR A. ve Keskiner C.(1978). *Türk Süsleme Sanatları Desen ve Motif*. İstanbul: Tercüman Gazetesi Sanat ve Kültür Yayınları,

ANONİM (1989) *Örme*, Anabritannica, C.17, İstanbul.

ANONİM (1971) *Örme*, Cumhuriyet Gazetesi C.9, İstanbul.

ANONİM (1986) *Çorap,* Büyük Larrousse Sözlük, C.6.İstanbul.

BAŞARAN, G. (2018). *Türk Halk Edebiyatı Metinlerinden Hareketle Hediyeleşmenin Toplumsal Cinsiyet Boyutu*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

BARIŞTA, H.Ö.(1998). *Türk El Sanatları*. Ankara. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları

BOZKURT N. (1999). *Giyim Kuşam; Giyinme Biçimi*, İslam Ansiklopedisi, TDV C.25.

BURSALI, M. N. (1998). (Nablusi, İbn-i Şirin ve Seyyid Süleyman'dan derlenen). *Büyük İslâmi Rüya Tabirleri Ansiklopedisi*. Ankara: Çelik Yayınevi

ÇUBUKÇU, B. (2017*). Bursa Halk Kültüründe Çiçek ve Ağaç Sevgisinin Yeri*. 8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildiriler Kitabı. Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:

ÇIRPICI, A., (2015). *Pazırık Kurganlarından Çıkan Yapıtların Araştırılması, Çağdaş Bir Görüşle Günümüz Sanatlarına Uyarlanması. Sanatta Yeterlilik Tezi*. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÇETİNKAYA N. (1996*). Iğdır Tarihi (Tarih, Yer Adları ve Bazı Oymaklar Üzerine)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

ERBEK, M. (2002). *Çatalhöyük' ten Günümüze Anadolu Motifleri.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

EMİR, S. (1977). *Örnekleriyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Emir Yay.

ERBEK, G. (1986). *Anadolu Motifleri Sergisi Sergi Kataloğu***,** İzmir Resim ve Heykel Müzesi, İzmir: Alman Kültür Merkezi.

ERBEK, G. (1988). *Kilim Catalogue*. İstanbul: .Ana Basım A. Ş.

EREN H. (1999). Papak, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü,* İstanbul

ESİN E. (1999). "Börk" *İslam Ansiklopedisi,* TDV, Cilt 6.

DENİZ, B. (2010). *Anadolu-Türk Halı ve Düz Dokuma Yaygılarında Bazı Motiflerin İsimlendirilmesi*. Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt 3, Sayı 5 (3)

DENİZ, B., (2000). *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları***.** Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları,

DURUL, Y. (1977). *Yörük Kilimleri: Niğde Yöresi. Türk Süsleme Sanatları Serisi***,** İstanbul:Ak Yayınları,

GÜLLÜDAĞ, N.- ÖZKAYA, İ. - MOR, G. (2007). *Kars Yer Adları,* İzmir: Altın Nokta Yay.

GÜRCÜM, B. H. (2005). *Tekstil Malzeme Bilgisi*. Ankara: .Grafiker Yayınları

DUMAN, A. (2009). *Sözlü Kültür Ürünlerimizde Giyim Motifi* , Türk Kültürü ve Hacı Bektaşi Velî, 49, 225-236.

İPŞİRLİ M.(1999). "Kıyafet" *İslam Ansiklopedisi,* TDV S.511 C.25.

KÖKLÜ, Vildan: (1997). *Çankırı İli Kızılırmak İlçesine Ait Birkaç Köyde Bulunabilen El Örgüsü Çorap Örnekleri ve Yeni Tasarımlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KEZİBAN *Selçuk-Hüseyin Yurttaş (2020) Doğu Karadeniz Bölgesi Dokumalarında Tespit Edilen Figürlü (Hayvan/İnsan) Motifler Üzerine Bir Deneme*. GSED, Cilt: 26, Sayı: 45: 558-569.

KONUK, M. (2009). *Karaman ve Çevresindeki Dokumalar.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

ONUK, T., (2002). *Geçmişten Günümüze Türk El Sanatları. Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, Cilt 12, 674-681.

ÖZKAHVECİ, G.(2001). *Kastamonu İli Merkez El Örgüsü Patik Motiflerinin Giysi Tasarımlarının Uygulanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

ÖZBAĞI, T., Ülger, N., Kurt, G., ve Toktaş, P., (2009). *Halk Bilim Araştırmaları Merkezi Koleksiyonundan El Sanatları Örnekleri*. *II.* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1898

ÖZBEL, K. (1945). *El Sanatları I. Anadolu Çorapları.* Ankara: Kılavuz Kitapları,

POLAT, C.- GÜLLÜDAĞ, N.(2020). *Türk Kültüründe Geleneksel Ayakkabı Sanatı,* İstanbul: Hiperlink Yay.

SERTTAŞ, (1978). *Kültür***,** Ankara. Özel Yayın

SEVİM, K. ve CANAY, A. (2013). *Anadolu'da Üretilen Kilim Motiflerinden Bukağı Motifi ve Bu Motiften Çıkan Seramik Çalışmalar*, İdil Sanat Dergisi, 2(6), 60-70.

SOYSALDI, A. ve Çolak, A., (2018). *Bolu Gerede İlçesi Mangallar Köyü El Örgüsü Çoraplar*. İdil, 7(49), 1201-1205.

ŞİMŞEK O. (2018).*Iğdır İlinin Nüfus Özellikleri.* Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi İlkbahar, 5(14), s.180-210.

TASMACI, M.(1984). *Halk Sanatı Örme Desenlerinin Modern Örme Makinelerinde Uygulanması.* III.Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.

TÜRE, A. (2004). *Arkeoloji, Antropoloji ve Folklor Açısından Takılar ve Süs Taşlarında Sembollerin Dili*. İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları.

TANER, Nuri: (1983). "Bir Kültür Öğesi Olarak Çoraplardaki Nakışların Halkbilimsel Önemi Üzerine Düşünceler 1", *Türk Folkloru* (46).

TAVMAN, M. B., ve Oskay, N., (2012). *Örmenin Sanattaki Yeri.* The 46th International Congress IFK, Sinaia, Romanya, 06-08 Eylül 2012, 180-191.

VEZİROĞLU, M., (2018). *El Örgüsü Çoraplar Konusunda Yapılan Araştırmaların Bir Arada Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.

YALÇIN, Gülsüm ve KARAOĞLAN, Hülya: (2010). "MÖ II. Bin'de Anadolu'da Dokumacılık", *Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu* (MYO-ÖS), Düzce

YURTBAŞI, M. (2013). *Sınıflandırılmış Kavram Sözlüğü***,** İstanbul: Tor Ofset

Kaynak Kişiler

Mengi B. (1956). Emekli Öğretmen, Iğdır.
Duran N. (1961). Esnaf, Iğdır
Acıpayamlı R. (1976). Çiftçi, Iğdır

İnternet Kaynakları:

http://www.megep.meb.gov.tr)05.10.2018)
(https://sozluk.gov.tr/). 20,01.2023
(https://www.turkudostlari.net). 15,01.2023
https://www.milliyet.com.tr/). 10.01.2023
(https://tr.wikisource.org/).12.02.2023
(https://www.arkeolojikhaber.com.) 12.02.2023
(https://arkeofili.com/) . 19.11.2020)

ISBN: 978-625-6404-72-4